

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Språkutveckling i förskolan

**– En kvalitativ undersökning kring förskollärares
arbetsmetoder och teorier**

Andreas Franzén
Niaz Mahdavi Nader

LAU350
Handledare: Ulla Berglindh
Examinator: Marianne Molander Beyer
Rapportnummer: VT07-2611-155

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen 41-60 poäng/ 61-80 poäng

Institution:	Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet
Titel:	Språkutveckling i förskolan –En kvalitativ undersökning kring förskollärares arbetsmetoder och teorier
Författare:	Andreas Franzén och Niaz Mahdavi Nader
Termin och år:	VT07 -2611-155
Handledare:	Ulla Berglindh
Examinator:	Marianne Molander Beyer
Rapportnummer:	2007:155
Nyckelord:	Förskola, språkutveckling, arbetssätt, barn

Syfte:	Vårt syfte var att undersöka olika förskollärares syn på deras metoder och arbetssätt när det gäller barns språkutveckling samt vilka teorier deras verksamhet bygger på. Vi ville jämföra förskollärarnas olika tankar kring barns språkutveckling, utifrån deras perspektiv.
Frågeställning:	Vilken roll har förskolläraren i barns språkutveckling? I vilka situationer i verksamheten främjas barnens språkutveckling?
Metod:	Vi valde att göra en kvalitativ undersökning i form av intervjuer. I undersökningen deltog sex förskollärare. Vi var intresserade av deras tankar kring hur de arbetar med språkutveckling. Därför föll valet på att genomföra en kvalitativ undersökning.
Resultat:	Språket är en viktig del i barns utveckling och det behövs för att de ska kunna göra sig förstådda. Det är därför en förutsättning att förskollärare och övrig personal är medvetna om hur de ska stimulera barns språkutveckling. Verksamheten ska därför genomsyras av en stor variation i arbetssätt där barnen får möjlighet att samtala med varandra. Det kan vara när man arbetar med rim och ramsor, drama, bild, sagoläsning eller vid samlingen. Det räcker inte att som förskollärare bara genomföra de olika aktiviteterna och vara nöjd med det, utan aktiviteterna måste följas upp på ett relevant sätt för att barnen ska utveckla sitt språk på bästa sätt.
Betydelse för läraryrket:	Vår förhoppning är att undersökningen ska ge oss en bra grund att stå på inför vårt framtida arbete med barns språkutveckling. Målet är att utifrån styrdokument, övrig litteratur och förskollärarnas tankar få insikt i ett fungerande sätt att arbeta med barns språkutveckling.

Förord

Vi har haft ett bra samarbete under tiden och anser att det har fungerat väl och känner att vi har lärt oss mycket genom samarbetet vilket är en positiv erfarenhet inför framtida arbete i arbetslag. Vi har under arbetets gång delat ansvaret för olika delar av litteraturen för att få en så bra och heltäckande bild som möjligt kring språk och språkutveckling. Vi har med andra ord arbetat fram denna c-uppsats tillsammans. Båda har tagit ett stort ansvar för alla olika delar i arbetet. Dessutom har båda arbetat med litteraturgenomgången och skrivit texter till uppsatsen. Tillsammans har vi sedan strukturerat fram designen och sammanställt materialet i en gemensam uppsats. På detta sätt kan vi inte peka ut någon del i vårt arbete som enbart är skriven av en av oss.

Vi skulle här vilja tacka forskollärarna som deltagit i vårt arbete och som medverkade till att vi kunde genomföra intervjuerna vilka utgör underlaget för vår undersökning.

Ett stort tack till vår handledare Ulla Berglindh för värdefulla tips och kommentarer.

Göteborg
2007-05-27

Andreas Franzen
Niaz Mahdavi Nader

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	1
1. INLEDNING	3
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
3. LITTERATURGENOMGÅNG	5
3.1 FÖRSKOLAN	5
3.1.1 Läroplan för förskolan.....	5
3.1.2 Historik om förskolan.....	6
3.1.3 Dokumentation.....	7
3.1.4 Sociokulturellt perspektiv	7
3.2 SPRÅKETS BESTÅNDSDELAR.....	8
3.2.1 Fonem och fonologi.....	9
3.2.2 Grammatik.....	10
3.2.3 Semantik.....	10
3.2.4 Pragmatik.....	10
3.3 SPRÅKUTVECKLING.....	11
3.3.1 Språkutveckling under de första åren.....	11
3.3.2 Svårighet vid språkutveckling.....	12
3.3.3 Språkets funktion	12
3.4 SPRÅKUTVECKLANDE ARBETE	13
3.4.1 Rim och ramsor	14
3.4.2 Lek.....	14
3.4.3 Sagor	15
3.4.4 Drama.....	15
3.4.5 Bild	16
3.4.6 Musik.....	16
3.5 FÖRSKOLLÄRAREN	17
3.5.1 Förskollärarens roll	17
3.5.2 Förhållningssätt.....	18
3.6 SAMMANFATTNING	19
4. METOD	20
4.1 URVAL	20
4.2 INTERVJUFRÅGORNAS UTFORMNING	21
4.3 ETIK	21
4.4 GENOMFÖRANDE.....	21
4.5 ANALYS	21
4.6 FELKÄLLOR.....	22
4.7 RELIABILITET OCH VALIDITET	22
4.8 GENERALISERBARHET	23
5. RESULTAT	24
5.1 BOKTILLGÅNGEN PÅ FÖRSKOLAN.....	24
5.2 FÖRSKOLLÄRARNAS ÅSIKTER OM SPRÅK.....	25
5.3 FÖRSKOLLÄRARNAS ROLL VID BARNNS SPRÅKUTVECKLING	25
5.4 TEORIER VERKSAMHETEN BYGGER PÅ.....	26
5.5 METODER OCH ARBETSSÄTT	26
5.6 SPRÅKUTVECKLANDE SITUATIONER.....	27
5.7 VAL AV LITTERATUR	27
5.7.1 Återkoppling av litteratur.....	28
5.7.2 Tematisering.....	29
5.7.3 Böcker från andra kulturer.....	29
5.8 DOKUMENTATION KRING SPRÅKUTVECKLING	29
5.9 SAMMANFATTNING	30
6. DISKUSSION	31

6.1 METODDISKUSSION	31
6.2 RESULTATDISKUSSION	32
6.3 SLUTORD	37
7. REFERENSER.....	38
7.1 LITTERATUR.....	38
7.2 INTERNET	39
BILAGA	

1. INLEDNING

Vi är två blivande lärare eller förskollärare i matematik, naturkunskap, skapande verksamhet och svenska. Under vår utbildning och framförallt terminen i svenska har vårt intresse för barns språkutveckling ökat. Därför känns det naturligt att undersöka detta mer. Vårt ämnesval bygger alltså på ett intresse kring hur barn får möjlighet att utveckla sitt språk. Båda har erfarenheter från vår verksamhetsförslagda utbildning (VFU) i förskola samt de tidiga skolåren. Där har vi på olika sätt observerat hur förskollärare försöker få varje individ att utveckla sitt språk.

Språk är en stor del av människans vardagsliv. Det förmedlar våra innersta tankar, känslor och erfarenheter och vi kan ersätta handlingar med ord. Vi kan berätta om vårt förflutna och kan med ord gestalta våra drömmar om framtiden. Språket hjälper oss att förstå omvärlden och få ett större perspektiv på olika händelser och företeelser.

För barn blir språket ett verktyg som ger dem möjlighet att kommunicera med andra människor på ett annat sätt jämfört med tidigare. Alla vuxna som arbetar och umgås med barn ska se till att de får uppmuntran och stimulans för att utveckla sin språkförmåga. Barn måste få uppleva att deras egna aktiva lekar och handlingar är viktiga och påverkar språkutvecklingen positivt. De måste också få så många chanser som möjligt att tala, lyssna och aktivera sig på olika sätt. "Under sin uppväxt lär sig barnen ett eller flera språk, vad "man gör" och vad "man inte gör". (Wellros, 1998, s.59) Språk har olika inverkan på barns inlärningssätt och därför är det viktigt att vara flexibel och kunna utnyttja olika tankar och projekt barnen föreslår eller initierar. Dessutom bör man låta barnen vara med och bestämma kring det innehåll förskolläraren har planerat. För att genomföra detta krävs det att man har kunskaper om flera olika uttrycksformer än enbart det verbala språket för att få barnen att reflektera och kommunicera. För detta krävs det att förskollärarna har kunskap om språklig variation.

Ambitionen för vår undersökning är att vi vill studera närmare på förskollärarens betydelse för barns språkutveckling i förskoleåldern tre till fem år. Det är viktigt för språkutvecklingen att barn dagligen ges möjlighet till många intressanta och utvecklande samtal. Forskare har visat stort intresse för barns språkliga medvetenhet och har försökt finna vilken betydelse den språkliga medvetenheten har för barnets förmåga att senare kunna lära sig läsa och skriva. Enligt forskarna är lek ett bra verktyg för språkutveckling hos barn. Språklekarna gör barn medvetna om språket på olika sätt och underlättar kommande läs- och skrivinlärning. I förskolan finns många tillfällen för språkliga lekar, både i samlingar och i den övriga verksamheten. Det är viktigt att veta hur förskollärare utnyttjar dessa tillfällen inom verksamheten för att främja barnens språkutveckling på bästa sätt.

Vi intresserade oss för att undersöka hur förskollärare arbetar för att främja barns språkutveckling i sitt vardagliga arbete i verksamheten. Detta är utgångspunkten för denna uppsats.

2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med undersökningen är att ta reda på förskollärares syn på vilka arbetssätt och situationer de anser är viktiga kring språkutveckling och där de anser att språkutveckling sker. Därutöver vill vi även undersöka vilka teorier och metoder förskollärarna stödjer sig mot när det gäller verksamhetens språkutveckling. Dessutom tänker vi ta reda på vad det står om språkutveckling i läroplanen för förskolan samt ytterligare litteratur.

Frågeställningar:

I vilka situationer i verksamheten främjas barns språkutveckling?

Vilken roll har förskolläraren i barns språkutveckling?

3. LITTERATURGENOMGÅNG

Denna litteraturgenomgång ska ge en bakgrund till språket som begrepp samt hur barns språk på olika sätt kan utvecklas. Vi börjar med en presentation av vad läroplanen för förskolan säger om barns språkutveckling. Därefter kommer olika aspekter av arbetssätt att belysas, däribland dess innebörd samt med vilka språk kommunikation sker. Sedan lyfter vi fram varför det är viktigt att kunna behärska ett språk och vilken funktion det kan ha i människors liv och hur det kopplas till barns inflytande och demokrati vilket återfinns i våra styrdokument.

3.1 Förskolan

I det här avsnittet behandlas läroplanen för förskolan kring barns språkutveckling. Dessutom presenteras en kortare historik om förskolans tillväxt tillsammans med samarbetet med de övriga läroplanerna. Avslutningsvis beskrivs hur förskolan kan arbeta med dokumentation i den vardagliga verksamheten samt teorier arbetet i förskolan kan utgå från.

3.1.1 Läroplan för förskolan

Den läroplan som är utarbetad för förskolan (Lpfö 98) är en förordning, vilket betyder att den berättar vad förskollärarna ska arbeta med i förskolan. Det innebär att varje enskild förskollärare och alla kommuner är skyldiga att följa läroplanen. Strävansmålen är de som är styrande för verksamheten. Förskolans läroplan blir på detta sätt ett första steg i ett sammanhållet utbildningssystem för barn mellan 1 och 18 år. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999)

Av alla förskollärarna förväntas det att de reflekterar ytterligare och diskuterar kring den pedagogiska verksamheten utifrån läroplanen för att på bästa sätt tolka den gemensamt och göra materialet levande att arbeta utifrån. Utifrån läroplanen ska förskollärarna finna former för lärande och ett förhållningssätt till barnen. Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) menar att förskollärarna är skyldiga att arbeta fram en lokal arbetsplan där målen för verksamheten är tydligt formulerade samt konkretiserade för att få en större överblick över helheten. Genom att synliggöra arbetet för barnen, föräldrar, rektor och de lokala politikerna som ansvarar för verksamheten öppnas det upp för dialoger. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) Förhoppningsvis leder detta till att nya idéer och tankar framförs och därmed resulterar i att verksamheten kan vidareutvecklas.

Förskolans verksamhet ska bygga på tydliga värderingar och genomsyras av ett demokratiskt förhållningssätt. Barnen ska alltid behandlas med största respekt och arbetet i förskolan ska kännetecknas av omsorg för varje individ. Miljön som omger barnen ska stärka deras välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande.

I läroplanen för förskolan (Lpfö 98) står att dess viktigaste uppdrag är att verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för samtliga barn. Förskollärarna ska besitta kompetens att kunna väcka en nyfikenhet och lust kring barnens språkutveckling. Det bör ske genom att barnen presenteras inför flera variationsrika arbetsmetoder, som till exempel bild, drama, rytmik och

musik. Barnen får då möjlighet att göra praktiska övningar där de får träning i språket genom kommunikation och samarbete med varandra. Dessutom ska barnen få möjlighet att pröva olika tekniska hjälpmedel där språket tränas i olika övningar med exempelvis hjälp av en dator. Barnen får genom att leka och pröva sig fram forma och konstruera både med hjälp av konkret material och olika tekniker.

I samarbete med hemmen skall barnens utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar främjas. Förskolan skall vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande. (Lärarnas Riksförbund, 2003, s.26)

Barnens föräldrar måste alltid känna ett förtroende för personalen och den verksamhet de bedriver på förskolan. Verksamheten vilar på demokratiska värderingar där alla barn erbjuds en variation i verksamheten. Förskollärarna måste vara objektiva och spegla alla olika perspektiv och inte entydigt spegla något visst perspektiv mer.

De vuxna skall ge barnen stöd i att utveckla tillit och självförtroende. Barnens nyfikenhet, företagsamhet och intressen skall uppmuntras och deras vilja och lust att lära skall stimuleras. I förskolans uppdrag ingår att såväl utveckla barns förmågor och barns eget kulturskapande som att överföra ett kulturarv - världen, traditioner och historia, språk och kunskaper - från en generation till nästa. (s.27)

Förskolans läroplan menar att barnen ska erbjudas en variationsrik inlärningsmiljö. Där det tillhandahålls engagerade förskollärare som inbjuder barnen till en trygg, fantasifull och säker miljö som samtidigt är både spännande och utforskande.

3.1.2 Historik om förskolan

Förskolan i Sverige har en lång tradition och vilar på en god grund enligt Johansson (1994). Förskolepedagogiken är både vetenskapligt och erfarenhetsmässigt beprövad i olika pedagogiska sammanhang. Det vill säga att det finns mycket forskning inom ämnet över hur arbetet med barn går till. Fram till 50-talet var det bara barn i storstäderna som erbjöds förskoleverksamhet. Mellan åren 1960 till 1990 steg antalet barn i de olika förskolorna och daghemmen ungefär 25 gånger. Detta ledde till att antalet platser på förskollärover utbildningen utökades från att på 60-talet vara cirka 450 platser till att på 80-talet vara cirka 6000 platser.

Johansson beskriver även ytterligare två viktiga händelser inom förskolans historia. 1975 var året då förskolan blev en rättighet för alla sexåringar. Genom lagen om allmän förskola fick alla sexåringar rätt till en plats på ett kommunalt daghem eller i deltidsförskola. 1985 beslutar riksdagen att samtliga barn äldre än 18 månader ska ha plats i någon barnomsorgsverksamhet, senast under 1991.

Den kraftiga utbyggnad av daghem och förskolor som vi har idag har skett under de senaste 30 åren. Det innebär att både förskolan och förskoleutbildningen ställs inför många svårigheter som direkt haft sin grund i att det saknats erfaren och välutbildad personal. (Johansson, 1994, s.9)

I och med att Lpfö 98 kom från skolverket finns det även med klara direktiv kring att dagens förskola ska sträva efter ett samarbete med skolans värld i möjligaste mån. Dessutom ser alla läroplaner för förskola, grundskola och gymnasium likadana ut i sin struktur. Därmed blir avsikten ”att de tre läroplanerna skall länka i varandra utifrån en gemensam syn på kunskap, utveckling och lärande.” (Lärarnas Riksförbund, 2003, s.30)

3.1.3 Dokumentation

Till skillnad från skolan saknar förskolan individuella kunskapsmål och därmed återfinns det sålunda inga betyg eller formella omdömen. Däremot är förskolorna ålagda att föra dokumentation kring barnens utveckling vilket även underlättar vid utvärderingen av den pedagogiska verksamheten. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999)

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) ger olika förslag på tillvägagångssätt för att dokumentera både barnens läroprocess men också den egna läroprocessen. De menar att det går att göra med hjälp av kamera, videokamera, bandupptagningar, intervjuer, observationer och egna noteringar i loggböcker. Detta för att följa och reflektera kring verksamhetens utformning och då få möjlighet att vidareutveckla den samt följa barns utveckling.

Utöver detta är det viktigt att ha nära samtal med barnen där de får möjlighet att berätta och diskutera kring det material de gör och upplever. Genom att låta barnen återberätta och fundera kring texter, bilder och saker de upplevt gör att de får det lättare att koppla samman den nya kunskapen med det de kan sedan tidigare, vilket leder till en större förståelse. ”Barnen får också en möjlighet att reflektera över sitt eget lärande om de tillsammans med pedagogen analyserar och funderar över sin egen dokumentation.” (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999, s.127) Hur vi ser på kunskap och lärande, baseras på barns förmågor och att kunskap skapas i samspel med andra. (Johansson, 2005) Samarbete och kommunikation spelar en viktig roll i parvis arbete eller i större grupper. Att barnen samarbetar ger därmed en ökad gemensam kunskap och större erfarenhetsbank. Om förskollärare är medvetna om de fördelar det här medför är det inte svårt att skapa situationer som främjar dialoger och struktur för att det ska bli en naturlig del i verksamheten.

Utvärdering ska leda till vidareutveckling i olika former och är ett mycket viktigt instrument för att kunna analysera de mål och syften arbetet har. Dessutom handlar det om att samla information för att förbättra pågående men även framtida arbete. Fejan Ljunghill (Thors Hugosson, 2003) menar att utvärdering ska leda till utveckling och ett mer kreativt arbetsklimat. Den ska samtidigt leda till bättre kvalitet av den planerade verksamheten och barnens lärande samt stimulera till en bättre arbetssituation för alla som arbetar i förskolan och skolan.

3.1.4 Sociokulturellt perspektiv

Det finns flera olika perspektiv barns språkutveckling kan studeras utifrån. Ju fler perspektiv det är som studeras desto mer kunskap får vi om barns utveckling. Därför går det inte att säga att en teori är mer sann än den andra utan det är de olika delarna av perspektiven som bildar helheten. Olika perspektiv och beskrivningar av barn bidrar till helheten som representeras med ordet kunskap. Förskollärarna måste alltid vara lyhörda och flexibla så de kan anpassa sig efter alla barns olika behov. (Arnqvist, 1993) Då menar den norska professorn och specialpedagogen Hagtvet (2004) att verksamheten inte enbart kan styras utifrån en bestämd teori eller ett bestämt perspektiv när verksamheten planeras och struktureras eftersom det arbete som sker är alldeles för komplext.

Den schweiziske biologen Piaget hävdade i sina resonemang att om det ska ske inläring krävs det någon form av aktivitet från barnens sida där de samtidigt agerar mot världen.

Piaget framhävde att barnet går igenom flera olika stadier där de först börjar med det egocentriska perspektivet innan de går vidare till ett mer socialt perspektiv, vilket leder till att barnen får möjlighet att sätta sig in i olika tankegångar. (Håkansson, 1998) Utgångspunkten för hela Piagets tankar är hur kunskap i olika former utvecklas hos människa.

Piaget (Håkansson, 1998) för en diskussion kring hur inläring och utveckling är starkt beroende av varandra. Det är i mötet mellan den information och de erfarenheter barnet redan besitter och den nya kunskapen som utveckling sker. Då bearbetas den nya informationen tillsammans med den gamla och bildar den nya kunskapen. På detta sätt sker alltså utveckling.

Vygotskij var en rysk författare och forskare inom socialpsykologi och är den person som oftast förknippas mest med det sociokulturella perspektivet. Han hade en kritisk inställning till de tidigare pedagogiska teorierna, och detta blev ett underlag för att utforma sin sociokulturella teori.

Vygotskij (Dysthe, 2003) lyfter fram tre olika punkter som sammanfattar hur han tänker hur utveckling och lärande.

- Utveckling kommer före lärande. Utveckling är med andra ord en process som är beroende av lärande, medan lärande är en extern process som följer efter utvecklingen. Därför är det knappast någon mening med att undervisa i sådant som barn inte är mogna för.
- Lärande och utveckling är simultana och sammanfallande processer. I korthet: lärande är utveckling. Det behavioristiska synsätt som reducerar lärande till vanebildning och färdighetstillägnande.
- Lärande och utveckling är inbördes olika processer som hänger samman och inverkar på varandra.

(Dysthe, 2003, s.80)

Utöver dessa tre framhåller även Vygotskij (Dysthe, 2003) en fjärde punkt som innebär att lärande medför utveckling vilket i sin tur möjliggör många utvecklingsprocesser.

Både i Piagets och Vygotskij's forskning låg ett stort fokus och intresse på hur barnets intellektuella utveckling fortlöpte. (Håkansson,1998) Vygotskij hävdar att det är i olika sociala samspel där barnen i kommunikation med andra och då främst vuxna får det stöd de behöver för att lära sig mer om språket. På så sätt menar Vygotskij att med stöd och hjälp får barnen möjlighet att utvecklas vilket gör att de närmar sig den proximala utvecklingszonen .(Håkansson,1998) Det är till denna zon, närmast över barnets egen språkliga nivå man ska sträva efter att komma till menar Vygotskij.

Vygotskij menar alltså att lärandet sker genom interaktion med andra. Det vill säga att det sker i samspelet mellan både barn och vuxna. Detta synsätt avspeglas i Läroplanen för förskolan även om det inte direkt står uttalat. (Håkansson, 1998)

3.2 Språkets beståndsdelar

Det är i regel mycket individuellt i vilken takt barn tillägnar sig ett språk och som förskollärare är det viktigt att alltid vara medveten om detta. Förskollärarna har skyldighet att skapa rätt förutsättningar för att barn ska kunna utveckla sitt språk på bästa sätt.

”Det är inte så ofta man har anledning att reflektera över vad man kan ifråga om sitt eget modersmål, men när man börjar lära sig ett främmande språk blir det tydligare vilka beståndsdelar ett språk har, som man måste lära sig att bemästra.” (Larson, Naucér & Rudberg, 1992, s.7)

När barnens språk utvecklas innebär det på samma gång att deras begreppsvärld utökas. Det är därför viktigt att alla lärare i skolan men också i förskolan är medvetna om nyttan med att kunna kommunicera och därmed vara införstådda i vilket ansvar de har. (Skolverket, 2000)

Genom ett öppet klimat i verksamheten där förskollärare tillsammans med barnen kontinuerligt för diskussioner om språkets uppbyggnad och hur det kan delas in i olika segment som meningar, ord och språkljud utvecklas språk. Att vara medveten om detta leder till att barnens förståelse växer kring ordens betydelse för språket. Genom denna kunskap lär de sig att skilja mellan rätt och fel syntax och får en större kunskap kring att känna igen stavelser i ord. Därutöver blir barnen mer och mer uppmärksamma på att lyssna efter olika rim och språkljud. (Hagtvét, 2004)

De delar som bildar en helhet av språket benämns ofta i termerna fonologi, semantik, grammatik och pragmatik. Dessa olika aspekter av språkutvecklingar är de vanligast förekommande när utvecklingen kategoriseras. (Arnqvist, 1993)

3.2.1 Fonem och fonologi

I Pedagogisk uppslagsbok (1996) beskrivs ordet fonem som ”det talade språkets minsta betydelseskiljande ljudenheter, som i skrift motsvaras av en eller flera bokstäver.” (s.173)

Fonemet, i sig är dock inte betydelsebärande, utan tillför en större variation i ordens betydelse, vilket de är en del av. ”Fonemet är en abstraktion, en samlingsbeteckning för olika uttalsvarianter av besläktade ljud.” (Hagtvét, 2004, s.54) Dessa språkliga detaljer blir därför mycket viktiga när barnet exempelvis ska knäcka den alfabetiska koden. Det innebär att barnen har förstått kopplingen mellan bokstäverna och dess ljud. För barnen innebär det en stor fördel om de är medvetna om att talet kan delas in i språkljud, det vill säga fonem som sammankopplas med bokstäver, samt olika bokstavskombinationer vilka kallas grafem. (Hagtvét, 2004)

Ordet fonologi kommer från grekiskans phone vilket kan översättas till ljud och logia vilket har betydelsen lära eller vetenskap. ”Vetenskapen om språkens ljudstruktur.” (Pedagogisk uppslagsbok, 1996, s.173)

Fonologi handlar om språkljudens funktion i förhållande till varandra samt deras förbindelse till det mänskliga språket. Fonetik som är nära besläktat med fonologi kan förklaras med betydelsen av språkljudens uttal och om hur de ombildas till ljudvågor. (Hagtvét, 2004) Det vill säga att den fonologiska utvecklingen som uppstår hos oss människor behandlar vi genom olika stadier där vi tränar oss på att avskilja språkljud från varandra samt hur vi tar till oss dessa och formar om dem till andra språkljud. (Arnqvist, 1993)

3.2.2 Grammatik

Ordet grammatik härstammar från grekiskans grammatike, det vill säga ”konsten att rätt läsa och skriva.” (Pedagogisk uppslagsbok, 1996, s.217) Det handlar om hur vi tar till oss och förhåller oss till olika språkliga regler för hur ord är uppbyggda genom olika kombinationer och hur vi går tillväga när vi till exempel böjer ord. Detta omfattar även morfologi och syntax som innebär hur barn lär sig att konstruera och böja ord och på så sätt skapas meningsstrukturer. (Hagtvet, 2004)

Ett vanligt sätt att studera den grammatiska utvecklingen är genom att dela in den i olika satser. Den första, ettordssatsen består till en början av olika former av ljud som sätts samman och som till slut bildar ett ord. Därefter lär sig barnet successivt fler enskilda ord och följaktligen blir nästa steg för barnen att sätta ihop två separata ord till en längre ordföljd. Barnen lägger då ihop de sammanslagna orden med de nya sammanslagna orden och får då ett avancerat tal. Då barnet kommit till den här nivån har den förmågan att kombinera tvåordssatser till hela meningar. (Arnqvist, 1993)

3.2.3 Semantik

Ordet semantik kommer ursprungligen från det grekiska ordet semantikos som betyder betydelsefull. Semantik fokuserar på orden och dess innehållsliga betydelse för språket. (Pedagogisk uppslagsbok, 1996) Semantik handlar om olika meningar och ords innebörd för språket. ”Ord har en formsida (fonologi, morfologi och syntax) och en innehållssida (semantik).” (Hagtvet, 2004, s.56)

”Semantik syftar på ordens innebörd och mening. Under förskoleåren och skolåren tillägnar sig barn en mängd nya ord.” (Arnqvist, 1993, s.22) När barnen blir äldre och börjar skolan är språket det viktigaste för dem att lära sig. För att kommunicera med sina kamrater behöver de behärska språket och ordens innebörd och mening. ”Kunskap bildas genom språket och genom språket görs den synlig och hanterbar.” (Skolverket, 2000, s.96)

3.2.4 Pragmatik

Pragmatik är läran om hur man använder språket samt vilka regler som bör användas i samspel mellan människor i dialogen. (Hagtvet, 2004)

Pragmatiken beskriver hur vi använder språket. Även det lilla nyfödda barnet kommunicerar på sitt sätt genom barnskrik och jollrande som bildar ettordssatsen och som därefter övergår i ett allt mer nyanserat språk i flerordssatser ju äldre barnen blir. De får bland annat öva sig i turtagning vid samtal, vilket bildar en förståelse kring hur vi samtalar i en dialog med andra. Individerna måste ha tillägnat sig tillräckligt med kunskap för att kunna förhålla sig till ämnet i samtalet, vara tydlig med det han vill förmedla samt öka medvetenheten om hur olika former av gester och mimik används. ”Pragmatiken inkluderar också sociolingvistiska kunskaper. Man måste känna till de regler som styr kommunikationen mellan människor, hur man hälsar och hur man tackar, men också hur man anpassar röstläget efter vem man talar med.” (Arnqvist, 1993, s.22)

3.3 Språkutveckling

Det här avsnittet kommer behandla hur språkets utveckling sker hos barnen från att de är i treårsåldern till sexårsåldern. Dessutom diskuteras vilka språkliga svårigheter barn kan ha i inläringen av språket samt vilken funktion det talade språket har för oss människor. Den viktigaste förutsättningen för att språket ska utvecklas ligger i hjärnan. För att åstadkomma ett tal behövs också att samspel mellan struphuvud, tunga och läppar utvecklas.

Talet skall inte bara produceras och tolkas. De enskilda orden skall kopplas till motsvarande företeelser i individens erfarenhet, och kombinationer av enskilda ord skall kunna föras samman till meningsfulla satser. Vad som gäller tolkning av tal gäller förstås också produktion av tal, där hjärnan måste planera innehållet i vad som skall sägas, samtidigt som den väljer ut de ord genom vilka innehållet skall uttryckas, ordnar orden inbördes och ger de impulser till talapparatens muskler varigenom orden kan produceras. (Nationalencyklopedin)

Grunden för all språkutveckling är dialogen. Barn utvecklar inte sitt språkkunnande om de enbart lyssnar till språk i sin omgivning. Barnet behöver därför få möjlighet till att aktivt kunna delta i de språkliga sammanhang som uppstår menar Naucér, Wellin och Ögren. (Hill, 1999) Det är i dessa situationer barnens språkutveckling äger rum.

Bjar och Liberg (2003) hänvisar till tidigare forskning som också menar att barnen utvecklar sitt språk genom att samtala tillsammans med andra. ”Genom att delta i sociala och språkliga processer är man medskapare av de kulturer man lever i. Samtalet är en sådan social och språklig process.” (s.79) Genom en variationsrik undervisningsmiljö får barnen erfarenhet av olika uttrycksformer. Om vi i skolan använder oss av den informationsteknik vi har tillgång till kan barnen få en ökad förståelse och en större kunskap. ”Rörlig bild, stillbild, ljud, musik och text används också generellt som inspiration och underlag i kunskapsprocesserna.” (Olson & Boreson 2004, s.11) På detta sätt breddas kunskapsinhämtning från att enbart använda sig av de mer traditionella arbetsformer som utgörs av litteratur eller av en envägsdialog från läraren. Barnen blir då bättre rustade för framtiden eftersom de i det vardagliga livet både får och hämtar information på många olika sätt. Ju bättre förskolan och skolan förbereder barnen på detta desto lättare har de att klara sig i samhället och att vara aktiva medborgare.

3.3.1 Språkutveckling under de första åren

Barns språkutveckling beskrivs av forskaren och fil.dr i pedagogik Ann- Katrin Svensson (1998) i hennes avhandling *Barnet, språket och miljön*. Svensson menar att barn från treårsåldern gärna berättar om sina upplevelser, de vill gärna veta och frågar därför om mycket, dessutom kännetecknas barnen av att de repeterar vad de hör och själva säger. Vid den här åldern utgår barnet från sig själv och vill gärna diskutera kring sina egna upplevelser. Även barnets ordförråd växer under denna period men trots det kan barnet ha svårt för att skilja mellan olika föremål och vill gärna kalla dem med ett samlingsnamn. Exempelvis kan flera olika sorters insekter gå under ett gemensamt samlingsnamn som då kan bli ”getingar”.

Vid fyraårsåldern ökar barnen sin förståelse kring språket och får betydligt lättare att sätta sig in i andras situationer. Barnet anpassar sig även till den person han eller hon kommunicerar med. Om barnet kommunicerar med en vuxen använder det sig av ett alltmer komplicerat språk med längre meningar och med andra ord än om barnet skulle kommunicerat med en kompis. ”Språket, uttalet och grammatiken, liknar mycket den vuxnes språk till uppbyggnaden och folk som inte känner barnet så väl kan förstå det mesta barnet säger.

Barnet kan i allt större utsträckning föra en dialog och i en viss mån sätta sig in i lyssnarens situation.” (Svensson, 1998, s.79)

I femårsåldern har barnet förmåga att föra längre givande samtal både med vuxna och med kompisar i vardagliga roller, dessutom kan barnen genom att tala i telefonen föra ett meningsfullt samtal. Barnens förmåga att återberätta och redogöra för olika sagor och berättelser blir också avsevärt mycket bättre. De får därmed en större förståelse för innehållet i en längre sagobok eller en berättad saga. Språket blir mer realistiskt och balanserat. ”Barnet bildar meningar i stor enlighet med vuxenspråket, det använder rätt böjningsformer och prepositioner och talar i huvudsatser och bisatser.” (Svensson, 1998, s.81)

När barnen uppnår sexårsåldern har de ett aktivt ordförråd på upp till 2000 ord. Dessutom är det passiva ordförrådet på ungefär 14000 ord. Svensson menar att antalet ord barnet behärskar inte har någon större betydelse. ”Däremot kan det vara bra att ha en viss kunskap om barnets ordförståelse för att veta att budskapet når fram till barnet.” (Svensson, 1998, s.81) Barnens nyfikenhet kring det skrivna språket tilltar och samtidigt börjar de uppmärksamma likheter och skillnader mellan olika ord. Genom detta kan bokstäver få ett symboliskt värde och på så vis kan barnen ”läsa” skyltar i samhället.

3.3.2 Svårighet vid språkutveckling

Det är viktigt för samtliga förskollärare att tänka att barns språkutveckling är en process. Detta för att vuxna som redan behärskar språket inte enbart ska se barnens språk som något isolerat och separerat som skiljer sig från de vuxnas språk. Istället ska vi öka vår förståelse och medvetenhet kring hur vi bör förhålla oss för att stimulera barns språkutveckling på bästa sätt. (Ahlsén & Allwood, 1995)

För att kunna kommunicera med hjälp av talet är det viktigt att se talet som en kommunikationsprocess. Denna process pågår ständigt och är beroende av flera delar. Arnqvist (1993) menar att det därför är viktigt att de olika delarna, det vill säga hur barnen formar de olika språkljuden och hur väl de kan olika begrepp uppmärksammas. För att den som lyssnar ska förstå krävs det att den som talar kan uttala orden, vilket får betydelse för hur orden uppfattas av mottagaren. Arnqvist säger att ”de barn som har svårigheter med språkljuden kan ha svårt för att forma ljuden eller rätt uppfatta ljuden.” (s.119)

3.3.3 Språkets funktion

Förutom att förmedla budskap har språket flera andra funktioner. Språket hjälper oss att tolka vår närmaste omgivning och den kultur vi är en del av. (Arnqvist, 1993) De erfarenheter vi samlar på oss kan vi med språkets hjälp strukturera samt skapa nya ord och begrepp vilka vi sätter i relation till varandra. Dessutom menar Arnqvist att vi kan göra indelningar och klassifikationer med hjälp av våra begrepp. Språket har en viktig roll i våra liv och det gäller framför allt socialt där vi med stöd av språket håller kontakten med vänner och bekanta. Ytterligare en funktion med språket är att det kan hjälpa till att lösa problem.

Genom språket få vi möjlighet att vidareutveckla vår förståelse och våra erfarenheter och får då också möjlighet att lösa problem. ”Språket används för att styra vårt handlande, för att rikta vår uppmärksamhet mot viktiga aspekter som leder oss mot en lösning av problemet. Språket hjälper oss också att planera hur vi skall utföra olika typer av aktiviteter.” (Arnqvist, 1993, s.15)

I dagens samhälle med ett stort informationsflöde är det få aktiviteter som inte inbegriper språk. Språket finns i olika former och det finns alltid med oss på flera olika sätt. De olika formerna av språk kan då innebära förutom en direkt kommunikation med någon annan människa, att vi tar till oss information genom media (TV, radio och Internet) men även genom litteratur och på olika skyltar. (Ahlsén & Allwood, 1995) Författarna anser att skolan har det övergripande ansvaret för att barnen utvecklar färdigheter i språket och att de får tillräckliga kunskaper om varför det är viktigt för dem att kunna ett språk.

På det här sättet menar PISA rapporten (2003) om att barn utökar sin kunskapsinhämtning från ett ganska traditionellt sätt vilket innebär att de får kunskap genom olika litteratur men även en envägskommunikation från förskollärares sida. Begreppet språk och språkutveckling är så mycket mer än det och handlar till sist alltid om hur vi kan förverkliga oss själva, för att kunna leva ett harmoniskt och meningsfullt liv i samhället där vi kan vara delaktiga och påverka.

Genom att skapa de rätta förutsättningarna och inbjuda till språkliga dialoger där det kontinuerligt sker meningsskapande ökar vi samtidigt vår förståelse kring det aktuella ämnet. Språket blir därmed ett verktyg för att utvidga förståelsen av omvärlden. (Bjar & Liberg, 2003)

3.4 Språkutvecklande arbete

Redan från början kan människor kommunicera med hjälp av olika rörelser, talorganen, armarna, huvudet, ansiktsmusklerna, händerna, överkroppen och benen. (Ahlsén & Allwood, 1995) Vid talspråk är det talorgan vi använder oss av. De andra formerna av kommunikation brukar benämnas som kroppsspråk eller kroppskommunikation.

Jederlund (2002) menar att barn är beroende av att vi vuxna på ett aktivt och tålmodigt sätt för samtal med dem. ”- På alla språk! Utan någon som lyssnar och tar del kommer intresset för, och meningen med, att uttrycka sig försvinna. Delar vi däremot aktivt barnens upplevelser i ett gemensamt språkande hjälper vi barnen att utveckla en positiv kommunikativ identitet.” (s.20)

Genom barnens delaktighet i både de språkliga och sociala sammanhangen blir de också medskapare av den kultur de befinner sig i, menar Liberg. (Bjar & Liberg, 2003) Liberg menar att barnen redan från att de är riktigt små är delaktiga i olika språkliga processer. När barnen börjar förskolan får de möjlighet att samtala i olika informella sammanhang. Likaså är det viktigt att förskolläraren skapar samspel mellan barnen i leken och i övriga sammanhang där de får samtala med kompisar, vuxna, bekanta och obekanta människor. ”Skolan är en bidragande faktor till att barnet förs in i allt mer offentliga samtalskulturer. I den bästa av världar får barnet språka i en mängd olika sammanhang och bemöts av andra som bland annat stödjer och underlättar det på olika sätt.” (Bjar & Liberg, 2003, s.79)

Hagtvet (2004) framhåller att barnen ofta får stora möjligheter till att öva upp sina färdigheter i språket i flera olika sammanhang där de sällan är medvetna om det. Sådana situationer kommer nu beskrivas.

3.4.1 Rim och ramsor

Arnqvist (1993) hänvisar till flera tidigare vetenskapliga studier som påvisar att det är möjligt att utveckla barns språkliga medvetenhet redan i förskoleåldern. Ett sätt är genom att introducera rim och ramsor för dem. Arnqvist menar att denna form av arbetssätt i förlängningen bidrar till att minska svårigheterna när barnen därefter ska påbörja läsinläringen.

I en undersökning kring språklig uppmärksamhet om att lägga märke till stavelser hänvisar Arnqvist (1993) till en undersökning av Liberman som genomfördes 1974. I den undersökningen var barnen mellan tre och sex år och där skulle de försöka upptäcka olika stavelser och fonem. Undersökningen visade att de äldre barnen kunde ange enskilda fonem medan de yngre inriktade sig mot stavelserna. Detta tolkas som att stavelserna är en grundläggande språklig form. Arnqvist uppmärksammar däremot att i olika ramsor är det rytmen som är utgångspunkten i ordens stavelser. ”Genom att man samtidigt som man läser ramsan också markerar takten/rytmen kommer uppmärksamheten att riktas mot ordens stavelser.” (Arnqvist, 1993, s.71) När förskolläraren arbetar med rim och ramsor är det viktigt att göra barnen delaktiga genom att de exempelvis får hjälpa till att fylla i rimorden. Då får barnen använda sig av sin kreativa sida av språket.

I en studie av Bryant m.fl. (Jederlund, 2002) framhåller forskarna att om barn får möjlighet redan från att de är små pröva sig fram och leka med hjälp av musik i form av ramsor och sånger, får de en större fonologisk medvetenhet. Detta menar de bidrar till att barns läs- och skrivinläring underlättas när de börjar skolan.

3.4.2 Lek

När barnen börjar i förskolan är det ofta leken som är det centrala i deras vardag. I leken är barnen sällan tysta utan i leken stimuleras de till att samtala oavsett om de är ensamma eller om det är flera barn som leker samtidigt. (Knutsdotter Olofson, 1987) Barn utnyttjar språket för att förklara och samspela i vad leken går ut på. Knutsdotter Olofson menar att de olika språkljudlekarna inte enbart bara är roliga och lustfyllda, de har också en positiv inverkan på barnens samvaro. ”Ljudlek är den vanligaste formen kamrater emellan.” (s.38)

För att leka krävs det att andra förstår vad du säger och menar samtidigt som du själv är medveten om vad du vill framföra. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) I deras bok refererar de till Batesons avhandling från 1976. Där menar Bateson att när barnen leker tillsammans utvecklar de sin kommunikativa kompetens. Genom att använda ord, rörelser, gester, ljud, speciella tonfall, röstlägen och andra signaler kommunicerar de med varandra.

Vid barns lek omvandlas deras erfarenheter och känslor till en aktivitet där de utifrån sina egna upplevelser av sin omvärld bearbetar det de varit med om. (Vygotskij, 1995) Det är när de nya erfarenheterna och intrycken bearbetas hos barnen som den nya verkligheten börjar existera menar Vygotskij.

Han säger också att leken inte bara är en aktivitet där barnen lever ut det de redan upplevt och erfarit utan han menar att barn är kreativa och bearbetar sina nya erfarenheter så de anpassas efter barnens intressen och behov. På så sätt skapas en ny verklighet både utifrån barnens upplevelser och fantasi.

3.4.3 Sagor

För att barnen ska få en större förståelse för sin omvärld menar Arnqvist (1993) att förskolan bör arbeta med samtal kring olika teman vilka behandlar begreppsbyggnad, sagoläsning, och återberättande. Arnqvist anser också i detta sammanhang att förskolorna traditionellt sett redan har detta arbetssätt vilket han påpekar leder till en större förståelse kring ämnet.

Sagor och sagoläsning är en aktivitet som är viktig i barnens verksamhet. Förskollärarna bör därför medvetet ägna sig åt sagoläsning flera gånger per dag. Arnqvist (1993) hävdar att om barnen tillåts att lyssna till olika berättelser i form av sagor där de får följa med handlingen som bärs upp av en enkel och klar struktur får de betydligt lättare när de sedan ska återberätta den.

När förskollärare läser för barnen kan detta ibland göras i form av en dialog. Där får samtliga inblandade chans att uttrycka sig kring bokens innehåll och dess bilder. Det blir viktigt att låta barnen avbryta läsningen om de känner att de vill diskutera något eller om de vill göra associationer kring innehållet i texten. Samtidigt kan förskolläraren ställa frågor till barnen kring innehållet i boken och de kan då relatera till sina egna erfarenheter. Dessutom kan innehållet i böckerna utvidgas till att gälla även i andra sammanhang i barnens värld. (Johansson, 2005)

3.4.4 Drama

Drama är den verksamhet tillsammans med leken som kanske är den form som utgör grunden för allt skapande. I drama får barnen den största variationen av olika former av skapande. (Vygotskij, 1995) Genom att använda sig av drama i verksamheten ger det upphov till flertalet olika former av skapande. Här får barnen möjlighet att själva skapa, improvisera eller förbereda en pjäs. Tillsammans planerar de vilka olika roller de ska ha och ibland kan barnen spela en pjäs utifrån ett redan färdigställt material.

Drama är en uttrycksform där barnen får ett stort utrymme att samarbeta och kommunicera med varandra. Här kan barnen själva påverka sin egen roll och vara delaktiga och på så sätt även påverka hur handlingen ska utspela sig. Dessutom kan man alltid arbeta vidare på en redan färdig saga eller utveckla någon lek som uppstått tidigare på dagen. (Vygotskij, 1995) När barnen arbetar med drama i verksamheten öppnas det upp för många dialoger under tiden de skapar sina kostymer, dekorationer och rekvisitan. Detta menar Vygotskij gör att barnen blir mer engagerade när de upplever att allt de skapar genom att måla, göra skulpturer, snidar och syr har ett mål. Målet för barnen blir då att framträda och att använda sig av sitt konstruerade material.

Genom rollspelet får barnen lära sig att se saker ur andras perspektiv, samarbeta och lyssna på varandra. De får dessutom arbeta med att utveckla sitt språk och sin kreativitet. Att träna sin

sociala och kommunikativa kompetens på det här sättet är något som Lindö (2002) poängterar som mycket viktigt att träna på ett medvetet sätt redan när barnen är små.

3.4.5 Bild

Genom att använda sig av bilder i verksamheten kan också situationsnära samtal skapas där de minsta barnen ofta blir hjälpta av sådant stöd. (Hagtvet, 2004) Förskolläraren bör vara medveten om att när vi samtalar med hjälp av bilder eller när vi inte använder oss av bilder, så utvecklas olika typer av språk. "Bilderna kan ge trygghet, stöd och inspiration men de "lyfter inte barnen" utöver "här och nu" till "där och då" språk."(s.79)

Både förskolan och skolan har till uppgift att erbjuda olika former av bildvärldar för barnen där det ingår ett stort utbud av flera olika genrer. Förskollärarna måste därför få ta del av både nutida populärkulturens bilder samt den mer konstnärliga bildkultur som återfinns i samhället. Om barnen tidigt får möjlighet att ta del av detta breda utbud ökar chansen att de kommer få en större förståelse kring kulturell beredskap och en variation till alternativa bildformuleringar. (Löfstedt, 2004) På så sätt menar Löfstedt att med hjälp av konstbilder kan barnen få kunskap om hur människor på olika sätt skapar ett personligt uttryck med hjälp av bilden. Där kan de visa upp sina egna erfarenheter, tankar och olika känslor. Genom att arbeta på detta sätt får barnen möjlighet att uttrycka sig med hjälp av bildspråk där bilden blir ett verktyg för att bearbeta och kommunicera olika erfarenheter och känslor.

3.4.6 Musik

Barn sjunger i alla sammanhang, de sjunger gärna sånger de själva komponerat, spontana sånger där de med ett stort nöje uttrycker sina känslor för stunden. Sången är något barnen tillägnar sig tidigt. Jederlund (2002) menar att om vi skiljer mellan sång och tal så kommer sången betydligt tidigare hos barnen. Jederlund säger att med hjälp av sången förstärks "närvaron i leken eller utgör kommunikativa tankar i lek med andra barn." (s.65)

Om förskollärare kan erbjuda barnen en lustfylld, trygg och samtidigt en utforskande miljö skapas förutsättningar för olika former av möten mellan språken där de får chans att stimulera varandra. (Jederlund, 2002) Jederlund menar att om barnen får uppleva att lyckas i deras musikaliskt språkande kan detta i sin tur leda till en ökad lust i att uttrycka sig genom andra former av språk, som till exempel rörelse, bild, tal eller skrift. Ju fler språk barnen behärskar desto större lust får de till att uttrycka sig. Jederlund hävdar att musikundervisningen som sker i skolan i allt för stor grad är inriktad på vad resultatet blir. Därför menar han att man många gånger missar att ta tillvara på de sociala och personliga fördelarna man vinner med musik och sång.

3.5 Förskolläraren

3.5.1 Förskollärarens roll

Läroplanen för förskola Lpfö 98 förespråkar att alla som arbetar inom förskolan har ett kollektivt ansvar för att på bästa sätt hjälpa barnen i deras samspel med varandra, där det kan handla om olika missförstånd som ska redas ut, hjälpa till att kompromissa eller vara en medlare i konflikter. (Lpfö 98, Lärarens handbok, 2002)

Klimatet i förskolan ska vara av öppen karaktär där barnen ska våga uttrycka sig och kunna ta initiativ. Detta ska inrymmas inom verksamhetens struktur. Både förskollärare och barnen ska känna att de kan ta initiativ till olika aktiviteter. Enlig Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) mår alla barn bra av att ha en klar struktur över dagens händelser vilket också ger dem en tryggare tillvaro där de genom dessa tydliga ramar och återkommande rutiner känner en trygghet i vardagen.

För barnet är det viktigt att lärandet oavsett om det sker innan förskolan, i förskolan och efter förskolan skapar en helhet för barnet. Med det menar Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) att de kunskaper barnet tillförskaffar sig i förskolan och skolan ska tillsammans med de tidigare erfarenheterna bilda deras nya utgångspunkt att arbeta vidare från. Förskollärare ska först och främst fokusera på att barnen tillägnar sig samt får möjlighet att arbeta med den sociala kompetensen, utveckla den kommunikativa förmågan och öka på sin förståelse kring olika fenomen. Därtill ska miljön vara lustfylld och trygg vilket ökar den egna förmågan till att lära. (Lpfö 98 Lärarnas Riksförbund, 2002) Förskollärarna ska alltså utifrån de tolkade målen, barnens tidigare erfarenheter, kunskaper, förutsättningar och deras intressen skapa en situation i verksamheten som möjliggör att barnen utvecklas.

I en av statens offentliga utredningar (SOU) 1997:157 (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) kan man ta del av vad som anses vara det väsentligaste i det pedagogiska arbetet. Författarna framhåller att det viktigaste är att starta en process vilken leder mot de mål och syften som är uppsatta för verksamheten. Samtidigt ska förskollärare besitta kunskap kring hur barn utvecklar sitt språk för att få dem att utvecklas på bästa sätt. För att förskollärare dessutom ska kunna utveckla sin egen verksamhet krävs det att de kontinuerligt reflekterar över vilka teorier, värderingar och attityder verksamheten bygger på.

Språk är en social aktivitet som lärs i samspel med andra menar Johansson (2005). När barn utvecklar sitt språk och när de flesta barn ännu inte har kommit så långt i utvecklingen spelar förskollärarens roll i sammanhanget en stor del. Johansson menar att om barnet ska få ett rikt och nyanserat språk krävs det att barnet ges möjlighet till det, speciellt när det gäller den kommunikativa aspekten av språket. Johansson (2005) beskriver en undersökning om hur arbetslaget bör fungera och där hon mer ingående diskuterar vad de olika pedagogiska begreppen får för konsekvenser i konkreta handlingar. Detta är viktigt att vara medveten om för att verksamheten inte ska styras av tillfälligheter, enskilda förskollärares handlingar eller andra yttre faktorer. Avslutningsvis diskuterar Johansson kring förskollärares möjligheter att kontinuerligt och tillsammans föra sådana diskussioner. Hon framhäver hur flera förskollärare anser att arbetssituationen är så betungande och tidskrävande att det sällan uppstår någon nära kommunikation med de allra yngsta barnen. Det resulterar i att när barnantalet är för stort får förskollärarna svårt att avsätta tid för att samspela med alla barnen.

3.5.2 Förhållningssätt

En bra förskollärare låter hela verksamheten genomsyras av omsorg, fostran och lärande hela dagen. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) De säger också att tiden inte kan delas upp i verksamheten åt vård eller enbart omsorg utan det ska alltid finnas ett pedagogiskt förhållningssättet. Samtidigt menar de att det inte finns dokumenterat i någon större utsträckning vad förskollärare ska ha för förhållningssätt. Därför är det viktigt att förskollärarna ute i verksamheterna får möjlighet till vidareutbildning i det som har forskats om i form av föreläsningar och litteratur inom ämnet. De får chans att diskutera och behandla litteraturen och problematisera den tillsammans med läroplanens mål. Följaktligen kvarstår frågan om vad förskollärare ska prioritera att barnen ska lära sig och vilket förhållningssätt de ska ha tillsammans med barnen i deras läroprocess.

Hagtvet (2004) menar att en av förskolläraernas viktigaste uppgifter är att motivera och stimulera barnen. Däremot säger hon att mot bristen på koncentration och motivation kan inte mycket göras. Hagtvet fortsätter och menar att stimuleringen måste "ske utifrån barnets förutsättningar och med barnets motivation som motor för allt lärande." (s.23)

Detta förutsätter att förskollärare uppmärksammar och bemöter barnen oavsett var de befinner sig på ett positivt sätt. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) anser att det är viktigt att låta barnen känna sig uppskattade och kompetenta, vilket leder till att självförtroendet ökar hos dem. Genom att framför allt vuxna ser och bryr sig om vad barnen tar sig för gör att de får mycket goda förutsättningar till att utveckla sin personliga identitet, menar de. "För att barn skall tala om och reflektera fodras att de är engagerade och intresserade av innehållet. Innehållet måste därför vara meningsfullt för dem. Den vuxne behöver också uppmärksamma dem på vad hon vill att de skall utveckla sin medvetenhet om." (Pramling Samuelsson & Mårdsjö, 1997, s.49) Förskolläraren kan exempelvis diskutera med barnen kring vad de har producerat, hur de tar nästa steg samt vilka tankar de har fått under tidens gång.

Den största skillnaden mellan att barnet lär sig självt och att de lär sig i förskolan är att verksamheten som bedrivs i förskolan har ett innehåll vilket är strukturerat och planerat i en riktning att sträva mot. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) "Detta kräver av pedagogerna inom förskolan att de har ett tydligt förhållningssätt, en medvetenhet om vad de vill att barnen skall lära sig samt kunskaper om barn och barns lärande." (s.33)

För att skapa ny kunskap måste barnen få uppleva variation i sitt lärande. Där ska de få möta nya företeelser i olika sammanhang och på detta sätt får barnen öva sig i att urskilja olikheter i såväl samspelet som i kommunikationen med andra. Det som då framhålls är just variationen i deras förhållningssätt. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999)

Detta är något även Valsiner (Pramling Samuelsson & Mårdsjö, 1997) framhåller. Genom att åstadkomma en utveckling krävs det en variation i undervisningen för att skapa nya erfarenheter till de tidigare förvärvade. Valsiner menar att en förutsättning för att detta ska ske är att barnen "tvingas" utmana sina tidigare föreställningar. Förskollärarens roll blir då att skapa de rätta förutsättningarna för att få barnen att utvecklas.

3.6 Sammanfattning

Språkutveckling är ett komplext begrepp och är därför svårt att sammanfatta. Det är många faktorer som avgör hur språket utvecklas hos barn. Språket har dock stor betydelse för barns framtid på flera olika sätt. I början av barnets liv är språket viktigt för att det ska kunna göra sig förstådd och även kunna förstå sin omgivning. När barnet blir äldre är språket fortfarande viktigt för att man ska kunna kommunicera med andra människor men det krävs också att man kan använda språket på olika sätt i olika situationer. Ju bättre man behärskar detta desto större möjlighet har man att vara delaktig och påverka det som sker i samhället. Att arbeta med barnen under några år av dess liv är en positiv möjlighet att påverka deras språkutveckling. Det är då viktigt att utgångspunkten i arbetet är Läroplanen för förskolan men eftersom den ger utrymme för stora valmöjligheter kring arbetssätt är det viktigt att tänka igenom det man gör noga och att variera aktiviteterna så mycket som möjligt.

4. METOD

Syftet med detta arbete var att undersöka olika förskollärares arbetsmetoder och förhållningssätt kring barns språkutveckling. För att undersöka detta finns flera olika tillvägagångssätt till exempel enkäter, deltagande observationer, enskilda intervjuer, gruppintervjuer. Vi valde att göra enskilda intervjuer samt läsa litteratur kring språkutveckling. Enkäter valde vi bort på grund av vi inte var ute efter att göra en kvantitativ undersökning utan en kvalitativ. Trost (1997) menar att syftet med undersökningen avgör vilken metod som ska användas. ”Om jag är intresserad av att t.ex. försöka förstå människors sätt att resonera eller reagera, eller av att särskilja eller urskilja varierande handlingsmönster, så är en kvalitativ studie rimlig.” (s.15) Med det menar vi att vi inte är ute efter att mäta frekvensen av svaren, utan att istället genomföra intervjuer vilka ger en djupare förståelse för intervjupersonernas uppfattningar och arbetsmetoder.

I undersökningen avsågs att få fram förskollärarnas uppfattningar kring barns språkutveckling, deras förhållningssätt och arbetssätt samt att undersöka deras roll när det gäller att göra barn nyfikna och intresserade av språket. På så sätt undersökes hur olika förskollärare förhåller sig till detta på ett mer djupgående plan. Vad vi vill belysa är alltså de olika tankar som finns kring språkutveckling och hur man på bästa sätt arbetar med det.

4.1 Urval

De intervjuade förskollärarna arbetar på fyra olika förskolor där barnen är mellan tre och fem år. Valet av de sex förskollärarna föll på att de alla arbetade på tre till fem avdelningar och att samtliga hade en förskolläraryrkesutbildning i grunden. De sex intervjuade kvinnorna arbetade på fyra olika förskolor. Två av dem arbetade på samma avdelning och två andra på samma förskola men på olika avdelningar. De två sista intervjupersonerna arbetade på olika förskolor. Samtliga intervjuade är kvinnor mellan 37 och 57 år. Deras arbetslivserfarenhet varierade från 1 år upp till 30 år. Dock ska det tilläggas att fem av de intervjuade hade minst 20 års erfarenhet inom yrket vilket kan påverka resultatet. På samtligas arbetsplatser arbetade det tre heltidsanställda pedagoger i barngrupper med 18-20 barn i varje grupp. Två förskollärare uppgav att av barnen i deras grupp fanns sju barn med annat modersmål än svenska, i de övrigas verksamheter varierade det mellan ett till två barn med annat modersmål.

”I samband med kvalitativa studier är det vanligen helt ointressant med i statistisk mening representativa urval. I de flesta fall vill man vid kvalitativa studier få en så stor variation som möjligt och inte ett antal likartade.” (Trost, 1997, s.105) Detta att få variation var något som togs fasta på vid urvalet, då detta gjordes med avseende på olika yttre faktorer som varierades. Förhoppningen var då att få ta del av så många olika åsikter som möjligt. Vi valde att intervjua förskollärare med olika lång arbetslivserfarenhet. För att komma fram till detta urval togs hjälp av tidigare kontakter och erfarenheter från den verksamhetsförlagda utbildningen. De sex personer som intervjuades valdes på detta sätt.

4.2 Intervjufrågornas utformning

När en intervjustudie genomförs är det viktigt att man är förberedd och arbetar metodiskt. Detta för att kunna följa upp frågor med eventuella följdfrågor och på så sätt få en så heltäckande bild som möjligt. Esaiasson (2002) menar att när man gör en undersökning i form av samtalsintervjuer är det viktigt att få den intervjuade att känna sig bekväm och där med också ”öppna upp sig”. Som intervjuare vill man ha svar på mer djupgående frågor som inte en vanlig frågeundersökning kan ge svar på.

Det var detta som styrde när frågorna konstruerades. Det vi framför allt tänkte på var att inte ställa ledande frågor, undvika frågor med negationer och även undvika ordet varför. I stället uppmanades den intervjuade att berätta mer. Intervjuerna startades upp med frågor av mer allmän karaktär, detta gjorde att det blev en lättare inledning och en mer öppen atmosfär. Dessa frågor följdes av nyckelfrågorna samt några uppföljningsfrågor. En del frågor visade sig vara för komplicerade för att förstå vilket gjorde att de fick förtydligas. Samma frågeställningar användes vid de sex intervjuerna.

4.3 Etik

Innan intervjuerna påbörjades talade intervjuaren om syftet med undersökningen, vilka som skulle ta del av intervjun samt poängterade att endast personerna i rummet skulle veta vilken forskollärare som sagt vad. Vi berättade även att de ej kommer nämnas med sina namn utan kommer genomgående i hela arbetet framställas under beteckningen forskollärare. Dessutom talade intervjuaren om ämnet för intervjun och frågade om tillåtelse att spela in.

4.4 Genomförande

Intervjuerna gjordes under forskollärarnas planeringstid vilket gjorde att de inte behövde känna sig stressade över att hinna till någon specifik undervisningsverksamhet. De tillfrågade fick själva avgöra när och var de ansåg att intervjun skulle äga rum för att på detta sätt undvika tidspress. Dessutom fick de information om att de skulle få ta del av det slutgiltiga examensarbetet.

De sex intervjuerna genomfördes på samma sätt. Alla intervjuer genomfördes i små grupprum där deltagarna var placerade mot varandra. Vid de två första intervju tillfällena var båda intervjuerna närvarande, dels för att hjälpa varandra med eventuella följdfrågor och dels för att de efterföljande intervjuerna skulle ske på samma sätt. Strävan var att intervjuerna skulle likna varandras i möjligaste mån. Detta är viktigt enligt Kvale (1997) för att minska risken att få varierande resultat även om samma intervjufrågor används.

4.5 Analys

Analysen av intervjuerna sker utifrån den hermeneutiska forskningstraditionen. Här användes förståelsen som ett verktyg i denna process och om detta skriver Patel och Davidsson (1994). Vid tolkningen av intervjuerna växte en helhet fram från de olika delarna, i enlighet med hermeneutiken.

Inspelningarna av intervjuerna gjorde att det fanns möjlighet att lyssna på dem ett flertal gånger. Intervjuerna skrevs ut ordagrant och det fanns möjlighet att både lyssna och läsa samtidigt, vilket gav en möjlighet att lyssna till tonfall och ordval många gånger. (Trost, 1997) Skillnaderna mellan tal- och skriftspråk poängterar Kvale (1997): ”Att göra en utskrift innebär att översätta från ett talspråk, med sin egen uppsättning regler, till ett skriftspråk med en annan uppsättning regler. Utskrifter är inte kopior eller representationer av någon ursprunglig verklighet; de är tolkade konstruktioner som fungerar som användbara verktyg för givna syften.” (s.152)

Med hjälp av utskrifterna grupperades svaren enligt numreringen på intervjufrågorna för att på detta sätt göra det möjligt att läsa alla svar tillhörande samma fråga samtidigt. Detta gjordes först enskilt och därefter tillsammans för att bearbeta resultatet. Inspelningarna användes som stöd till utskrifterna för att förtydliga tonfall samt förstå sammanhang bättre.

4.6 Felkällor

Inspelningen av intervjuerna kan ha påverkat de intervjuade i negativ riktning trots att inte några sådana tecken var synliga. Samtliga sex intervjuade accepterade att bli inspelade och verkade inte tycka att det var jobbigt men detta kan trots allt varit fallet.

Under intervjun hade frågeställaren vissa förväntningar på vad de intervjuade skulle säga vilket kan ha lett till att intervjuaren omedvetet styr svaren i en viss riktning. I vissa fall kan svaren pressats fram när intervjuaren inte ansågs sig fått tillräckligt utförliga svar. Samtidigt kan motsatsen förekommit på grund av att vissa förväntningar gjorde att kortare svar var väntade av några intervjuade, vilket kan ha lett till att intervjuaren gått för snabbt fram med frågeställandet. En annan felkälla kan ha varit att de intervjuade styrts under intervjun genom att frågeställaren bekräftade vad personen sa genom att hålla med eller på andra sätt bekräfta. Ett annat sätt att styra den intervjuade på är genom kroppshållning och miner. Det är viktigt att tänka på att kroppsliga reaktioner från intervjuaren kan styra intervjun. (Kvale, 1997) Genom detta kan intervjuaren samt vid de tillfällen medlyssnaren var närvarade påverkat den intervjuade omedvetet. Ytterligare en felkälla är att frågorna till en viss del kan ha varit ledande. De formulerades med förhoppningen att inte vara av denna karaktär men det kan trots allt varit fallet. Varje forskollärare utgår ifrån sin förståelse, vilket kan gjort att de haft personliga tolkningar av frågorna. Detta kan ha lett till att svaren ibland avvek. Dessutom kan ytterligare en felkälla utgöras av att vi genomförde några av intervjuerna var för sig vilket kan ha lett till att resultatet av frågorna varierade.

4.7 Reliabilitet och validitet

Reliabiliteten avser att tillkännage vilken mätnoggrannhet studien har, i vårt fall intervjuerna. Eftersom intervjuerna spelades in på kassetband och därefter skrevs ut ordagrant är studiens tillförlitlighet hög. (Stukat, 2005)

I och med att intervjuerna utgick från en standardiserad intervjufrågningsmall där vissa följdfrågor var bestämda kan reliabiliteten anses vara relativt hög eftersom de intervjuade i stort sett fick samma förutsättningar när de svarade på frågorna. Under våra två första intervjuer valde vi båda att närvara för att få två personers tolkningar kring intervjuerna. En

av oss antecknade på papper och den andre genomförde intervjun och hade bandspelare till hjälp. Detta arbetssätt anser vi i efterhand vara en bra metod då vi kunde ge stöd åt varandra och genom att vara två minska risken för att missa någon väsentligt i intervjufrågorna. Bandspelare användes för att vi ville få en rättvis tillbakablick av samtalet och att på så sätt få en större validitet i vårt resultat.

4.8 Generaliserbarhet

Vår undersökning är relativt liten och bör därför inte ses som generaliserbar. Studien kan däremot lägga en grund för hur man i framtiden kan få större insikt i hur förskolor arbetar kring olika teorier och arbetssätt för att stimulera och utveckla barns språk. Uppsatsen kan därför användas i syfte att jämföra de olika tankar som belyses i arbetet för att de som är verksamma inom förskolan ska bli mer medvetna hur de kan arbeta med detta. Undersökningen kan även vara en utgångspunkt för diskussioner bland verksamma förskollärare och studenter kring barns språkutveckling.

5. Resultat

Varje intervju bestod av inledande frågor och därefter följde åtta nyckelfrågor samt ett antal följdfrågor. I resultatet kommer svar på alla frågor redovisas. Intervjusvaren kommer att presenteras i den följd de ställdes till de intervjuade. För fullständiga intervjufrågor se bilaga.

I redovisningen av frågorna kommer citat från intervjuerna användas för att lyfta fram förskollärarnas olika åsikter. Citaten förtydligar och påvisar vad förskollärarna svarade. För att åskådliggöra nyanser är det ibland nödvändigt att presentera flera citat. Dessa kan till viss del vara omskrivna från talspråk till skriftspråk för att det ska vara lättare att läsa samt för att förstå innehållet i dem. Själva kärnan är dock den samma. Dessutom görs en sammanfattning av svaren efter varje fråga. Det anges inte vem av förskollärarna som säger vad eftersom det inte är av intresse för undersökningen. Ambitionen var inte att dra några paralleller mellan olika förskolor eller förskollärare utan målet var att synliggöra hur olika förskollärare arbetar med barns språkutveckling samt vilka tankar som ligger bakom.

Intervjusvaren delas in i åtta olika områden. Dessa områden motsvarar i princip innehållet i intervjufrågorna och är följande:

- Boktillgången på skolan
- Förskollärarnas åsikter om språk
- Förskollärarnas roll vid barns språkutveckling
- Teorier verksamheten bygger på
- Metoder och arbetssätt
- Språkutvecklande situationer
- Val av litteratur
- Dokumentation kring språkutveckling

5.1 Boktillgången på förskolan

Alla intervjuade förskollärare berättade att de samarbetade med biblioteken i deras närområde. När förskollärarna pratade om sin egen verksamhet på förskolan uppgav alla att deras bokbestånd är ytterst begränsat och de gärna skulle se att det utökades med betydligt fler böcker.

Två av förskollärarna berättade att de får böcker skickade till sin förskola från biblioteket i så kallade boklådor. De andra fyra förskollärarna uppgav att de går och lånar direkt från biblioteken. När de går och lånar böcker gör de det i halv grupp i två av fallen och de andra två tar med sig hela gruppen samtidigt till biblioteket. Detta sker enligt förskollärarna cirka varannan månad. Förskollärarna som får böcker skickade till förskolan berättar att även de besöker biblioteket cirka en till två gånger per termin och då följer samtliga barn med.

Vi kan beställa tid och få komma dit (biblioteket).

Ofta lånar vi böcker om det tema vi arbetar kring dessutom kan vi beställa böcker. Därför får vi mycket böcker om just det ämne vi jobbar med.

Ibland tar vi med oss barnen och ibland känner vi att vi behöver ha det här själva, till exempel när vi ska ha ett tema och kanske behöver vi något speciellt, därför är det lite olika.

Vi jobbade med genus väldigt mycket och det gör vi fortfarande och då hade vi alltså en saga kring det förra året som handlade specifikt om det. Då bad vi om att få böcker som handlade om det.

Nu jobbar vi mycket med miljön, då har vi ringt till biblioteket och sagt att vi vill ha böcker om det, så visst, det kan vi påverka, vad som finns i materialet de skickar.

Alla förskollärare framhöll att det är viktigt med en stor bokatillgång, detta för att kunna anpassa litteraturen efter barngruppen och genom att samtidigt utöka bokbeståndet menade de att de får en större variation av titlar. Dessutom ansåg flera av förskollärarna att tack vare det nära samarbetet med de lokala biblioteken har de själv fått vara mer delaktiga i vilka böcker de tilldelas.

5.2 Förskollärarnas åsikter om språk

Alla förskollärare framhåller att språket är en viktig del av barnets utveckling. Flera av förskollärarna menar att utan ett språk, får de svårare att kommunicera med sina kamrater. De förskolor som har en högre andel barn med ett annat modersmål uppger att dessa barn behöver extra mycket uppmärksamhet kring deras språkutveckling.

Alla förskollärare är medvetna om hur språket genomsyrar hela verksamheten. Språket finns alltid med i det dagliga arbetet som till exempel vid rim och ramsor, sånger och sagor.

Jag tycker att för det första är det spännande. Att se utvecklingen på varje barn är det som är fantastiskt och att det händer så mycket med språket under denna perioden.

Vi använder det hela tiden och vi vill att barnen ska kunna uttrycka sina känslor och kunna uttrycka sig så tidigt som möjligt.

De behöver lära sig att få ett språk så de kan göra sig förstådda.

Förskollärarnas samlade svar var att de uttryckte en medvetenhet om språkets betydelse och de är därmed också medvetna om vilken roll språket har för barnens fortsatta utveckling. De menar att språk finns med i alla verksamhetens dagliga rutiner.

5.3 Förskollärarnas roll vid barns språkutveckling

Alla förskollärare framhåller sin egen roll och menar att de har en viktig roll som förebilder för barnen. Genom att de är barnens förebilder anser de att det är mycket viktigt hur de agerar och vilket förhållningssätt de har mot barnen. Det vill säga hur de förhåller sig till barns nyfikenhet, idéer och tankar.

Det är viktigt att man inte slarvar eller ger barnen fel signaler. Vi är de som kan leda barnen till språkutveckling.

Det är ett stort ämne. Språket använder vi alltid och det ingår i alla ämnen vi arbetar med.

Alla jobbar ju med detta för vi tycker det är viktigt.

Vi jobbar medvetet och aktivt med språket på olika sätt. Genom rim och ramsor, sånger, böcker vi läser och i de vardagliga samtalen med barnen.

Samtliga förskollärare menar att deras roll i verksamheten har stor betydelse för hur barnen får möjlighet att utvecklas. Några av förskollärarna påpekar hur viktigt det är att barnen får rätt förutsättningar för att lyckas. De nämner då exempelvis att barnen ska ha tillgång till konkret material som papper, färger och klossar.

5.4 Teorier verksamheten bygger på

Ingen av förskollärarna kan utförligt förklara utifrån vilken teori de arbetar. Flera av förskollärarna antyder att deras "teori" bygger på det de fick med sig från sin utbildning men att de under sitt arbetsliv samlat på sig erfarenheter både genom litteratur och föreläsningar, vilket tillsammans med deras praktiska erfarenheter utgör deras utgångspunkt. Detta resulterar i att de inte har sin teori klar utan deras teori är ihop plockad från flera olika håll.

Vi jobbar med en motorisk del plus att vi även träna språket. Man går in på olika delar och bygger svårighetsgrader med barnen.

Att barnen pratar mycket bredvid varandra och tror att det pratar till varandra och många såna roliga saker. Det är en del av en teori.

Jag kan inte säga precis direkt att jag har det. Det är väl mer erfarenheter man fått under årens lopp.

Man får lite olika influenser som man använder.

På den här frågan utläste vi att förskollärarna inte kan precisera någon specifik teori de arbetar efter. Flera av förskollärarna svarade att de använder sig av lite av varje, dock utan att nämna några namn på de olika teorierna. Vid flera av intervjuerna gled svaren över från att handla om teorier till att i stället handla om olika arbetssätt och förhållningssätt. Där lyfte de bland annat fram turtagning, visa hänsyn till sina kompisar och empati som viktiga utgångspunkter i arbetet.

5.5 Metoder och arbetssätt

Det samlade arbetssättet för samtliga förskolor i undersökningen är att arbeta med språkutvecklingen i flera olika sammanhang. Av olika moment i verksamheten lyfter de fram samlingen, sång, språklekar, sagoläsning och lek med rim och ramsor som de mest språkutvecklande.

En förskollärare berättar om hur de på förskolan samarbetar med närliggande förskolor i området. Genom att de har en nära samverkan menar hon att det leder till en bättre verksamhet hos alla inblandade. Detta sker genom att några förskollärare som exempelvis är bättre på musik eller drama kan dela med sig av sina kunskaper, tankar och idéer kring detta. På det har sättet utvecklas arbetet med relativt enkla metoder.

Det är klart, i början hade man inte mycket kännedom kring metoder och arbetssätt, utan det när man jobbat mycket och haft olika barngrupper med mycket olika barn.

Det finns väldigt mycket kompetens inom grupperna här hos oss, och ibland samverkar vi med andra förskolor. Så vi har tagit och gett lite från varandra.

Vi har väl inget renodlat (arbetssätt). Vi tycker att om man har en barngrupp som är ganska stor kan man ibland behöva dela upp den. För att få ett lugn och kunna se varje barn. Det är väl det som är vårt mål just nu. Det vill säga att se alla barn. Vi vill hellre fokusera på mindre grupper där man ser alla barnen, så det är väl vårt arbetssätt kan man väl säga.

Vi har minnes lekar med sammansatta ord. Till exempel två ord som blir ett ord. Genom att klappa takten ser barnen hur många delar det blir när man delar upp ett ord och hur många vokaler man kan säga.

Ytterligare arbetssätt de nämner under intervjun är att de delar in barnen i mindre grupper. Där får varje förskollärare ansvar för ett visst antal barn som blir deras "ansvarsbarn". På det här sättet får förskollärarna närmare samarbete med barnen och kan på ett enklare sätt synliggöra varje barn.

5.6 Språkutvecklande situationer

På frågan om vid vilka situationer barnen får möjlighet att utveckla sitt språk är alla förskollärare överens och lämnar liknande svar. De anser att arbetet med sång, musik, rim och ramsor, samlingar och sagoläsningen är viktigast för barn att utveckla sitt språk. Endast två förskollärare pratar om att rytmik är viktig del i barnspråkutveckling. Dessutom arbetar två av förskollärarna med språkutveckling genom olika datorprogram. Förskollärarna anser att språket även utvecklas i de vardagliga rutinerna så som: toalettbesök, måltider och vid vilan.

Vi utgår från det i våra planeringar och många gånger i veckan har man ändå en tanke bakom och är medveten om varför det är viktigt med analys om hur det gick och hur det går nästa gång.

Vi delar upp oss så vi sitter två veckor var vid de olika borden så att man går runt såhär, så man ska ha chans att prata med alla barn och det uppmuntrar ju då att det ska kunna berättas och återberättas, t.ex. vad har hänt i helgen eller vad gjorde du igår när du var ledig eller på födelsedagen att de berättar för de andra. Berätta i storgrupp är nyttigt.

På samlingarna att man vågar berätta och det handlar ju om att kunna språket, man ska kunna ord och man ska kunna meningar och man ska kunna sätta i sammanhang med och det är ju mycket sånt. Så det uppmuntrar vi också att dom ska kunna berätta för det är ju viktigt att kunna.

Här framhåller förskollärarna förutom det de tidigare nämnde om sång, musik, rim och ramsor och sagoläsning även de vardagliga rutinerna. De menar att språket utvecklas vid de flesta aktiviteter såsom till exempel matsituationen där turtagning uppmärksammas, vid toalettbesök eller när barnen ska ta av eller på sina kläder.

5.7 Val av litteratur

Här menar tre av förskollärarna att litteraturen ska anpassas efter barnens ålder. De menar då att det är viktigt att de väljer böcker som är på den nivå där barnen befinner sig, så de förstår innehållet och kan ta till sig det. En annan förskollärare framhåller istället att det viktigaste är att böckerna är variationsrika både vad gäller innehållet och designen. De övriga

förskollärarna anser att det viktigaste urvalet för dem är att det ska passa in i det tema de arbetar med.

Vi väljer böcker utifrån åldersgruppen, de små barnen behöver pekböcker och de allra största barnen behöver kapitelböcker. Dessutom funderar man kring var de ligger i utvecklingen, om de kan läsa svåra kapitelböcker eller lättare kapitelböcker.

Många gånger kan man behöva dela upp barnen i olika grupper. Några kan ha svårt med språk, så kanske man ska ha en bildbok som är lite lättare det vill säga lättare att förstå.

Eftersom vi får böckerna från biblioteket så väljer vi ju inte så väldigt mycket själva. Utan det kommer ju en hela radda som vi får ta då!

Vi kan ju inte välja sagor som är hur långa som helst och som dessutom kanske är lite komplicerade. Om vi har en barngrupp som kanske inte är så vana att lyssna på sagor hemifrån. Utan det är något som vi får jobba upp här, så att det gäller att man kan sin barngrupp ganska bra. Så man vet ungefär vad de behöver för sagor.

Jag menar att vi kan ha stora barn som är 4-5 åringar som gillar att lyssna på Totte böcker för dom har inte fått så mycket med sig eller de kanske inte är i den fasen just då. En del gillar Totte, Alfons och alla dom här som är för de som är lite mindre, så det gäller ju att välja efter barngruppen, det är ju främst det.

Det är väldigt bra, man kan bara ringa till biblioteket och säga att nu har vi ett tema om det här., kan ni plocka fram lite böcker? Och så gör de det.

Utifrån svaren är det viktigaste enligt förskollärarna att böckerna som återfinns i verksamheten är anpassade efter barngruppen. Flera av förskollärarna framhåller just att de själva kan påverka innehållet i boklådorna och menar att det är mycket positivt.

5.7.1 Återkoppling av litteratur

När det gäller att låta barnen återberätta och diskutera böckerna varierar det väldigt hos de förskollärare vi intervjuat. Detta beror på tidsaspekten och hur stor barngruppen är. En förskollärare berättar att hon ofta låter barnen återkoppla texterna genom att rita bilder eller göra någon praktisk övning kopplat till sagan.

Men det är när man har tid, eller som på eftermiddagen, när man sedan sitter med några barn då har man mer tid och sitta också reflektera kring boken, för då är man ju inte så många.

Ofta kan man ju läsa samma bok varje gång man ska läsa och då kan de tillslut berätta boken utan att man börjat för det vet ju hur boken är.

Vi läser varje dag för barnen. Kan de lyssna på en saga eller berätta någonting kan vi återkoppla nästa dag.

Inte men en gång efter. Kanske inte frågar. För det är ju ofta bråttom att man ska till mellanmålet och det, för vi har ju inte så gott om tid inom den här verksamheten.

Sagoläsning är en aktivitet som sker dagligen i samtliga förskollärares verksamhet. Om barnen får möjlighet till att återberätta är många gånger beroende av situationen och där spelar tidsaspekten en viktig roll. Ingen av förskollärarna uttrycker någon klar och medveten strategi över hur de arbetar kring sagoläsning och återkoppling.

5.7.2 Tematisering

Ingen av förskolorna arbetar fullt ut med att tematisera någon saga. Däremot bedriver alla förskolor någon form av temaarbete. En del teman utgår från färdiga sagor från litteraturens värld och en del utgår från egen tillverkade sagor, i dessa fall var det förskollärarna som bestämde temats innehåll och struktur samt vilka figurer som skulle medverka. Att arbeta med sagor i verksamheten och även tematisera dessa gör att de genomsyrar flera delar av verksamheten. Detta gör att barnen får möjlighet att uppleva temat genom flera sinnen. Tema för förskollärarna bestod i att arbeta kring något fenomen en längre tid, dock inte med hjälp av olika metoder.

De ska dramatisera en saga och visa för föräldrarna.

Vi har det lite annorlunda här. Vi jobbar med sagor här i verksamheten. Så att vi har ju sagofigurer som kommer hit och vi klär även ut oss och spelar de här rollerna.

Det kan leka sagan och berättar för de andra under tiden.

Vi gör inte det för vi jobbar väldigt mycket med konflikthantering och samarbete. Det har varit vår ledstjärna de sista åren för att få ett lugn i gruppen. Så det har varit som vårt tema.

Förskollärarna menade att tema för dem kan vara ett bra arbetssätt för att belysa något fenomen på flera olika sätt vilket gör att barnens förståelse kring temat ökar. Vid de teman som framkom var det förskollärarnas idéer som låg till grund för val av tema.

5.7.3 Böcker från andra kulturer

För tillfället är det ingen av förskollärarna som använder sig av litteratur från andra kulturer. Däremot har alla använt sig av litteratur kring mångfald och andra dilemman när det behövt belysa olikheter som uppstått i gruppen.

Men just nu som sagt så har vi ingen med annan bakgrund såsom sagt men det kan man ju göra ändå, för jag menar det speglar ju samhället.

Jag vet att vi har lånat en bok om adoption.

Det har hänt att vi gjort det förut.

Sedan finns det böcker som handlar om hur man ser ut att man är olika också där ofta läser man ju dem men det är inget som jag har tagit in så medvetet.

Här visade förskollärarna på en medvetenhet om att ta till vara på barngruppens olika bakgrund. Detta görs i regel genom att de tar in litteratur från andra kulturer.

5.8 Dokumentation kring språkutveckling

Samtliga förskollärare framhåller att de dokumenterar barnens språkutveckling men på olika sätt. Det som är gemensamt för fem av förskollärarna är att de i varierande grad använder sig av portfoliometoden. Portfolion innehåller barnens egna bilder och några förskollärare berättar att barnen har skrivit eller berättat om sin bild och att förskollärarna ordagrant skrivit ner och sparat det tillsammans med bilderna. Fyra av förskollärarna för även dokumentation

över barnen som är 3-5 år genom att spela in samtal på kassetband. De yngsta barnen får sitta och diskutera utifrån pekböcker där de resonerar tillsammans med en förskollärare och dessa samtal spelas också in. Dessutom följer man barnens utveckling genom att dokumentera med hjälp av digitalkamera. Dessa bilder arkiveras både i portfoliopärmen samt att de sätts upp på väggen för att synliggöra barnens utveckling. Här får barnen möjlighet att samtal kring bilderna och om sina texter då de alltid finns till hands för barnen.

Två av förskollärarna nämner att de arbetar med individuella utvecklingsplaner (IUP), dock är det ingen av dessa två som har fört någon tydlig och medveten dokumentation kring barnens språkutveckling. De anser att tidsbristen och en hög andel personalombyten är de bakomliggande orsakerna. De framhåller att de ständigt för dokumentation över barnen på separata papper där de har koll på sina egna ansvarsbarns utveckling.

Det gör vi med portfolio.

Genom så här. (Hon pekar på teckningar som hänger uppsatta på en lång rad på väggen).

Alltså, det är ju inte så att vi dokumenterar som en förälder utan det är kanske mer sånt som vi i verksamheten ser, alltså. Vilket vi påvisar för barnen.

Det är ju någonting som kommer senare, så det är tänkt så. Man skriver mest för sig själv för man har ju sina egna ansvarsbarn där man har en pärm där man för anteckningar som man sedan diskuterar tillsammans med barnen, om vad vi anser om barnen och det vi sett och sådär.

Alla förskollärarna har någon form av dokumentation kring barnens utveckling. Dock saknas dokumentation över barnens språkutveckling. Dokumentationen sker oftast i samband med utvecklingssamtalet.

5.9 Sammanfattning

Förskollärarna arbetar inte efter någon uttalad teori. De är väl medvetna om hur viktigt det är att kunna ett språk men av intervjuerna kan man se att de endast nämner musik, sång, rim och ramsor och sagoläsning de övriga uttrycksformerna nämns nästan inte alls. Detta gällde samtliga förskollärare då de lämnade nästintill identiska svar kring vilka situationer språket utvecklas i. Förskollärarna uppgav att de även försöker träna barnens språk vid de vardagliga rutinerna. De är medvetna om sin egen roll vid barnens språkutveckling men de dokumenterar inte deras utveckling på något medvetet sätt.

6. DISKUSSION

Diskussionen är indelad i två delar, varav en metoddiskussion och en resultatdiskussion. Metoddiskussionen innehåller resonemang kring val av metod och om detta uppfyllde syftet. I resultatdiskussionen framträder tankarna om resultaten och koppling till litteraturen. Till sist sammanfattas slutsatserna från detta arbete som alla inom förskolans verksamhet, kan ha användning av i det vardagliga arbetet.

6.1 Metoddiskussion

Inför undersökningen stod valet mellan en kvantitativ eller en kvalitativ undersökning. Valet föll på att genomföra en kvalitativ undersökning eftersom det stämde bäst överens med syftet, precis som Trost (1997) anser. Syftet med undersökningen var att ta del av förskollärares uppfattningar och tankar kring barns språkutveckling samt göra en beskrivning av vad som menas med språkutveckling. Målet var att lära oss mer om hur vi, blivande lärare eller förskollärare, kan arbeta med språkutveckling i den dagliga verksamheten i enlighet med Lpfö 98 och det forskare kommit fram till för att utveckla barnen så mycket som möjligt.

Tanken med undersökningen var inte att dra några generella slutsatser kring hur arbetet med språkutveckling sker i förskolan eller vilka arbetssätt de olika förskolorna har, utan endast belysa de olika förskollärares tankegångar. Avsikten var att ta del av förskollärares sätt att se på språkutveckling hos barn samt hur de arbetar med det konkret i verksamheten. Detta för att i framtiden ha dessa förskollärares uppfattningar i åtanke när vi arbetar med barnens språkutveckling i vår egen verksamhet.

Urvalet till undersökningen utgjordes av sex förskollärare som intervjuades och de kommer från fyra olika förskolor. Att samtliga intervjuade var kvinnor och att nästan alla hade lång erfarenhet kan ha påverkat resultatet. Hur övriga förskollärare på förskolorna arbetar med språkutveckling går inte att uttala sig om eftersom vi inte tagit del av detta. Informationen utgår endast från den information förskollärarna gav under intervjun.

När intervjuerna genomförts och analyserats insåg vi att det fanns områden som inte täcktes upp tillräckligt av våra frågor. Det fanns ytterligare frågor vi skulle velat ställa till förskollärarna för att få en mer heltäckande bild av deras tankar. För att få en bättre bild skulle vi haft med frågor om hur de arbetar för att skapa ett gott samarbete mellan förskolan och hemmet. De svar vissa förskollärare gav följdes inte upp tillräckligt, vilket vid analysen ibland gjorde det svårt att få en tydlig bild av deras uppfattningar. Detta gav upphov till frågetecken kring vissa svar. Analysen försvårades och kan ha påverkats av det. Detta beror på ovana hos intervjuaren. Frågorna och responsen från intervjuaren både när det gäller talspråk och kroppsspråk, kan ha varit ledande. Det kan alltså ha lett till att förskollärarna styrts åt något håll i sina svar.

Intervjuerna gav flera uppfattningar kring hur arbetet med barns språkutveckling kan gå till samt en uppfattning om hur barnens språkutveckling kan påverkas. Vi anser därför att syftet med undersökningen uppfylldes. Dessutom har litteraturgenomgången gjort att vi nu anser oss känna till vad styrdokumentet och annan litteratur säger om hur arbetet med barns språkutveckling kan gå till.

6.2 Resultatdiskussion

Vi har valt att undersöka hur olika metoder kan hjälpa barn i åldern 3-5 år att utveckla sin språkliga förmåga. Olika teorier och annan litteratur har studerats angående de metoder som främjar barns språkutveckling. Vi har hänvisat till olika arbetssätt som används av förskollärare i arbetet med barns språkutveckling, till exempel rim och ramsor, sång och språklek som är en del av dessa. Alla förskollärare som intervjuats under arbetet menar att dessa aktiviteter gör barnen språkligt medvetna. Språklig medvetenhet är ett fenomen med många olika aspekter och som är något barn kontinuerligt utvecklar. Detta är något som sker runt omkring oss i det vardagliga samtalet med barn när de påpekar: ”Nu förstod jag inte vad du menade, kan du försöka säga det på något annat sätt?” Det handlar om att göra barnet språklig medvetet.

Förskollärarens roll när det gäller barns språkutveckling är väldigt omfattande. Vi anser att en bra förskollärare i första hand bör ta reda på barnens språkliga medvetenhet. Med språklig medvetenhet menas att barnet självständigt och mer eller mindre medvetet funderar över språket. En analys av barnets språknivå måste genomföras för att barnets styrkor och svagheter ska kunna lyftas fram och utmanas. Därefter kan aktiviteter väljas ut efter barnens språkliga medvetenhetsnivå för att kunna utvecklas på ett bättre sätt. Att göra barn medvetna om sitt eget lärande är mycket viktigt. Ju tidigare barn blir medvetna om detta desto större möjlighet har de att utvecklas positivt. Det är när man vet vad man kan som det är lättare att se vad man behöver för att utvecklas mer. Förskollärare har en viktig uppgift i att hjälpa barnen se vad de kan och vad de behöver utveckla för att barnen sedan ska kunna göra det mer självständigt när de blir äldre.

På frågan om vilka situationer eller miljöer där barnens språk utvecklas var svaren från förskollärarna i mycket generella termer. Det vill säga att de flera gånger under intervjuerna återkom till arbetet med ”rim, ramsor, sång och sagor”. Till slut blev det ett standard svar från deras sida. Detta tolkar vi som att förskollärarna inte har beskrivit sin verksamhet tillräckligt konkret och att de dessutom inte har reflekterat ordentligt kring när och i vilka situationer barns språk utvecklas. Det är därför viktigt att förskollärarna tänker igenom hur man ska arbeta med bland annat sång och sagor för att det ska främja barnens språkutveckling på bästa sätt. Det räcker inte att bara ha med de i momenten i sin verksamhet.

Barn i förskoleålder tycker det är roligt att rimma och de flesta har stor erfarenhet av rim och ramsor. Arnqvist (1993) råder förskollärare att göra barn delaktiga i rimleksaktiviteter och vi håller med honom om detta. Detta är även något som avspeglar sig i vårt resultat där förskollärarna berättar om hur de aktivt arbetar med rim, ramsor och musik. De menar att språket då tränas på ett roligt och lustfyllt sätt. Vi anser att när barnen känner sig delaktiga i olika aktiviteter, skapas ett stort självförtroende hos dem som i sin tur påverkar deras språkförmåga på ett positivt sätt.

Sången kan också spela en stor roll vid språkinläring. Rytmen ger en positiv känsla och sjunger flera tillsammans ger det gemenskap. Vi vill att musiken ska vara en naturlig del i verksamheten för barnen. Det ska inte vara en del för sig som man har tillgång till ibland. Barnen ska få använda musik i form av sång, instrument, cd-spelare och så vidare, när de önskar. Det ska alltid finnas tillgängligt för dem. Vi vill låta barnen skapa fritt genom att exempelvis tillverka egna instrument. Man kan sjunga tokiga sånger som övar språklyd och språklig medvetenhet. Förskollärare kan hitta på egna sånger och inspirera barnen att själva hitta på egna texter till välkända melodier. Vi samtycker med Jederlund när han säger att när

barnen får uppleva att de lyckas i deras musikaliska språkande kan detta i sin tur leda till en ökad lust i att uttrycka sig genom andra former av språk. (Jederlund, 2002) Genom att göra egna texter till välkända melodier tränas vissa språkljud och på så sätt kan skillnaden betonas mellan tonade och tonlösa ljud. Detta ger barnen lust att uttrycka sig med hjälp av språket på olika sätt i sånger.

Vi tror dessutom att barnen genom att använda sig av musik som ett redskap kan de utveckla sin kreativitet och möjlighet att uttrycka känslor. Vi tror på så sätt att musiken kan skapa tillhörighet genom att alla får chans att uttrycka sig. Vi ser även musiken som ett uttrycksmedel som kan kopplas till det sociokulturella perspektivet genom att barn lär sig i samspel med varandra. Jederlund (2002) hänvisar till en studie av Bryant m.fl. där denna undersökning påvisar att om barn redan i tidig ålder får bekanta sig med olika barnramsor och sånger utvecklas deras fonologiska medvetenhet. Detta menar de är en förutsättning för att barnen senare ska kunna lära sig att läsa och skriva.

I samlingsituationen har förskollärarna ofta en tanke med innehållet och där ska barnen få möjlighet att träna sig i språket. En förskollärare menar att det är viktigt att barnen vågar berätta och dela med sig av sina erfarenheter. Det är därför viktigt att vara medveten om vilka metoder planeringen bygger på. Vid sagoläsning är det också viktigt att göra barnen delaktiga genom att ställa olika frågor till dem där de på ett medvetet sätt för in nya begrepp. Det kan ske genom det Johansson (2005) menar då man pratar om olika begrepp och prepositioner samt frågar barnen om de kan sätta in dem i dessa sammanhang som till exempel om barnen kan se den svarta hunden framför den stora katten.

Alla forskare är eniga om att lek har en direkt påverkan på barns inlärningsprocess. För att leka krävs det att andra förstår vad du säger och menar samtidigt som du själv är medveten om vad du vill framföra. (Samuelsson & Sheridan, 1999) Vi tycker att förskolläraren bör leka med språket så ofta att barnen vet att språklekar ingår i de vardagliga rutinerna i verksamheten. Genom att arbeta fram ett strukturerat program kan effekterna lättare utvärderas, det vill säga att man lättare kan observera om det ger någon effekt på barnens språkliga medvetenhet. Exempel på språklekar som kan lekas i grupp eller enskilt är fingerlekar, ramsor, rim, språkljudövningar, gåtor och vitsar. Enligt vår undersökning anser förskollärarna att språklekar främjar barns språkutveckling på ett positivt sätt. Språkets pragmatik är ett språkligt beteende för kommunikation i olika situationer. Pragmatiken beskriver hur språket används vid olika kommunikationstillfällen. Barn i förskolan lär sig språket utifrån sammanhanget. Där tar de hjälp av situationen, den talandes ansiktsuttryck, gester, intonation, talhastighet, röststyrk och så vidare för att tolka budskapet. De får därför svårt att uppfatta de enskilda orden i början. Vi anser att förskollärare bör arbeta med detta också under språkutvecklingsarbetet. Det är viktigt att barn lär sig att hälsa, prata i tur och ordning och att kunna hålla sig till samtalsämnet. Flera av förskollärarna vi intervjuade tyckte likadant och de berättade att de arbetar med pragmatik under sina aktiviteter i verksamheten. För att barnen ska lära sig detta och utvecklas positivt är det otroligt viktigt att de samtalar mycket med vuxna precis som Svensson (1998) framhåller.

Ingen av förskollärarna kunde klargöra exakt vilken teori de arbetade utefter. Orsaken till detta tror vi är att diskussioner kring teorier och olika perspektiv vid arbetslagsträffar sällan sker utan istället diskuteras mer praktiska frågor kring verksamheten. Trots detta kan vi ändå utläsa mellan raderna och göra våra egna tolkningar att de flesta arbetar med inspiration från Vygotkijs sociokulturella perspektiv. Detta tror vi förskollärarna fått genom den fortbildning de haft samt de VFU studenter som besöker skolorna regelbundet, det är i mötet och i

reflektionen som deras tankar uppstår. Flera av förskollärarna berättade att de arbetade både utefter deras egna samlade erfarenheter, olika litteratur och föreläsningar de närvarat på och allt detta tillsammans bildar deras nya plattform för verksamheten.

Sagor och böcker är ett annat verktyg för barns språkutveckling som kan utnyttjas av förskollärare. Arnqvist (1993) påstår att förskolan bör arbeta med begreppsbyggnad, sagoläsning och återberättande. Vi tycker också att böcker är ett av de bästa hjälpmedel vi har för att ge barnen ett rikt språk. I böcker uttrycker sig olika författare på skilda sätt. Det är nyttigt för barn att komma i kontakt med andra språkliga uttrycksätt än dem man är van vid. De olika språkstilar barnen möter genom böckerna ger dem på sikt ett mer nyanserat språk. Vi anser att detta ger barn som inte får böcker lästa för sig en chans att komma i kontakt med det skrivna språket och med den glädje, sorg, spänning och fantasi som berättelser förmedlar. Det är viktigt att barn tidigt får lyssna på och samtala om barnböcker samt besöka bibliotek. På detta sätt utvecklas språket, fantasin stimuleras och det väcker en nyfikenhet kring skriftspråket hos barnen. Att återberätta sagor kräver en hög grad av språklig medvetenhet och behöver därför tränas regelbundet. Förskolläraren kan ställa ledfrågor till barnen för att hjälpa dem att återberätta det viktigaste och att göra det i en logisk följd.

Samtliga av de intervjuade förskollärarna anser att tidsbegränsningen gör det svårt för dem att låta barnen återberätta det de läst, men de tycker det är viktigt för utvecklingsprocessen. Vi anser att man bör fullfölja den aktiviteten efter de förutsättningar som finns eftersom det är en viktig del i barns språkutveckling. Ett bra alternativ är att be föräldrarna att de låter sina barn återberätta hemma.

Att barnen inte ges möjlighet att återberätta och reflektera kring sagor och berättelser anser vi är negativt för barnens språkutveckling. Förskollärarna menade att barnen bara återberättade för gruppen då något eller några barn varit frånvarande. I samtalen och i det läsande som äger rum med de yngsta barnen blir de så småningom allt mer involverade och själva delaktiga i samtalen. Denna språkutvecklingsprocess bör alltid vara lustfylld och ske med leksamma inslag. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) De menar att om barnen ska kunna ta del av den språkliga kunskapen och skapa sig en egen förståelse kring olika språkformers betydelse och funktion måste de få möjlighet att få samtala med en jämbördig partner där han eller hon använder sitt språk i en interaktion med någon annan. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) Arnqvist (1993) framhäver att förskollärare med mycket enkla knep kan hjälpa till att stimulera barnens språkutveckling. Genom att låta barnen få återberätta och med hjälp av ord får möjlighet att beskriva och förklara olika föremål eller fenomen utvecklas språket. Dessutom säger Arnqvist att ju bättre barnen blir på att återberätta och förklara desto mindre ord behöver de använda för att sammanfatta ett större resonemang. Vi anser att förskollärarna bör prioritera detta och om de tycker att tidsbristen gör det svårt att hinna så kan de i så fall välja att läsa en kortare stund för att kunna lägga ner mer tid på att samtala och återberätta.

Här menar vi bestämt att förskollärarna har ett stort ansvar och måste bli mer medvetna om boksamtalens betydelse för barns språkutveckling. De måste bli mer öppna för att bjuda in barnen till diskussioner där de får möjlighet att reflektera över innehållet i sagorna. Förskollärarna måste alltid vara medvetna om hur de planerar och strukturerar verksamheten för att på så vis tillgodose varje individ. "Aktiviteter och det pedagogiska arbetssättet i förskolan skall också vara av sådant slag att det ger barn möjlighet att kommunicera, arbeta, leka och lära på en och samma gång. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999, s.36) Förskollärarna måste hela tiden vara genuint nyfikna och lyhörda inför barnens intressen.

Samtidigt ska förskollärarna väcka ett intresse och vidga deras förståelse kring det innehåll verksamheten bygger på. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999)

Att samarbeta med bibliotek är en självklarhet för förskollärarna för att ha tillgång till barnlitteratur. Biblioteket kan hjälpa till med att anpassa litteraturen för olika barngrupper i olika ålder, enligt en av förskollärarna som intervjuats. Hon fortsätter med att språkstimulans via rim och ramsor framhävs för de yngre barn medan skrivna texter i naturliga sammanhang betonas för de äldre barnen. Detta görs som en form av individualisering där förskollärarna anpassar litteraturen efter barngruppen. Dessutom framhöll samtliga förskollärare att litteraturen är ett bra redskap att tillgå om det uppstår någon konflikt eller ett dilemma i gruppen. Deras nära samarbete med biblioteken gjorde att de på ett enkelt sätt kunde begära att få böcker som behandlade det de ville ta upp. Flera förskollärare berättade att detta även kunde vara starten för ett nytt tema inom gruppen. När vi frågade förskollärarna om de arbetade med böcker från andra kulturer blev svaret att de inte gjorde det nu, men att de har gjort det när de haft fler barn med ett annat modersmål i gruppen. Vi tycker det är anmärkningsvärt att man inte tar del av det mångkulturella utbud av böcker som återfinns på biblioteken. Detta skulle då spegla samhället i övrigt och kanske minska de klyftor som finns mellan människor. Det framhålls tydligt i Läroplanen för förskolan, där det står att förskolan ska vara en mötesplats för både sociala och kulturella olikheter. I förskolan ska barnen förberedas för en framtid i ett alltmer mångkulturellt samhälle. Det är därför viktigt att barnen är medvetna om sitt eget kulturarv samt att de har en förståelse för andra kulturer.

Av de förskollärare som intervjuades var det endast ett fåtal som svarade att de arbetar med drama kontinuerligt i verksamheten. Att introducera och använda sig av drama i förskolan samt integrera drama i den övriga verksamheten anser vi är ett bra arbetssätt. På detta sätt kan förskollärare erbjuda barnen ett mer lustfyllt sätt att lära och utveckla ny kunskap på samtidigt som de får chansen att utveckla sina personliga förmågor i form av bland annat social kompetens, ansvarskänsla och medmänsklighet. Att arbeta med skapande verksamhet i form av olika dramaövningar där barnen stimuleras till att samarbeta och kommunicera med varandra är mycket viktigt. Detta beskrivs även i Lpfö98 där det står om att kommunikation, kunskapsökande och samarbetsförmåga är nödvändigt att arbeta med då dessa blivande förmågor är en förutsättning för att kunna fungera i vårt samhälle. På detta sätt tror vi att grupp känsla kan skapas och att en gruppdynamik växer fram ur samarbetet och gemenskapen men även att de olika individernas självkänsla ökar gradvis genom att arbetsmiljön är tillåtande där alla får vara med och prova på efter sin egen förmåga och utan några som helst krav. Svensson (1998) uppmärksammar detta då hon menar att barnen nu kommer in i en fas där ordförrådet växer enormt, barnen får en större förståelse kring språket och kan även börja sätta sig in i andras situationer. Samtidigt är det viktigt att vi vuxna i förskollans värld intresserar oss och är nyfikna på vad barnen har att säga för att skapa dialoger vilket leder till att språket tränas.

Bild är också en del av verksamheten samtliga förskollärare behöver utveckla. Det var endast två av förskollärarna som påpekade sambandet mellan bild och språk. Förskollärarna menade att barnen får möjlighet att både reflektera och diskutera kring sina teckningar. Förskollärarna berättade att de försökte så ofta som de hade möjligt även skriva ner text till teckningen, den texten bestod av vad barnen sa ordagrant kring sin bild. Därefter satte de upp teckningen tillsammans med texten på väggen.

Många barn kan lättare uttrycka sig med hjälp av en bild än med hjälp av språket. Det utvidgade språkbegreppet lägger stor vikt vid att man ska lära sig tala, läsa och skriva men

inte bara texter utan även andra medier som bild, konst och den dagliga informationen som strömmar förbi barnen i deras vardag. Förskolläraren har en viktig roll när det gäller utvecklingen av barns fantasi och kreativitet. Det gäller att ta tillvara och synliggöra barns erfarenheter samt vidga dessa. Alla har vi något att tillföra, det gäller att ha acceptans för varandras olikheter. Barn måste uppmuntras till att pröva och få känna att skapande inte är något krav- och prestationsfyllt utan att det de gör är bra. I skapande verksamheter kan lärandet då bli lustfyllt och i samspel uppstår en gemenskap. Genom ett stärkt självförtroende och att ha roligt är det lättare att lära. Det är en rättighet för barnen att få använda sig av olika uttrycksformer enligt det vidgade språkbegreppet. En övning skulle då kunna vara att man placerar ut bilder på golvet där barnen sedan får möjlighet att gå runt och titta på dessa, samtidigt som förskolläraren uppmärksammar vilka känslor bilderna förmedlar med hjälp av barnen. Därefter kan barnen själva välja ut olika bilder de kan samtala kring, det kan vara bilder som föreställer hur glädje, sorg, ilska eller rädsla ser ut. Med det menar vi att verksamheten ska vara lustfylld genom att barnen själva får vara delaktiga, ha möjlighet att utforska och reflektera över sitt eget arbete. Detta ska ske i kommunikationen där förskolläraren medvetet ställer frågor och öppnar för diskussioner mellan barnen. Då får barnen samtidigt som de övar sina motoriska färdigheter även träning i sin kommunikativa förmåga.

Av de sex intervjuade förskollärarna var det fyra av dem som arbetade med digitalkameror. De berättade att med hjälp av digitalkamerorna kunde de på ett enkelt sätt både dokumentera vad barnen gjorde men också skriva ut bilder där de tillsammans med barnen hade möjlighet att föra samtal kring dem. Överlag var det generellt lite arbete med informationsteknik. Fyra av förskollärarna saknade helt datorer helt i barnens verksamhet. I två av fallen har barnen tillgång till en dator där de har möjlighet att tillsammans med förskollärare arbeta vid datorn. Arbetet med datorerna är helt fritt och de kan spela olika lek och lär program. Förskollärarna menade att de själva inte kunde datorer bra och att de flesta barn kunde mycket om datorer redan, tack vare att de spelar mycket hemma. Det är därför ingen styrd verksamhet från förskollärarnas sida. Däremot framhåller de i intervjun att det står i förskolans läroplan att barnen ska erbjudas att ta del av olika informationstekniker, samtidigt menar de att det handlar om en resursfråga. Vid samtliga förskolor var det brist på personaldatorer, oftast fanns det endast en dator på hela huset som var tillgänglig för all personal.

Ämnesintegrerad verksamhet är när flera olika ämnens mindre delar sammanfogas till en helhet. Flera av de förskollärare vi intervjuat gör detta i form av olika teman. Målet med temat är då att barnen ska upptäcka och följa den röda tråd som växer fram och slutligen binder samman de olika ämnesområdena. (Lindö, 2005) På detta sätt får barnen bygga vidare på deras tidigare erfarenheter kring temat vilka i framtiden byggs på och bildar den nya kunskapsbanken. Detta tror vi har en stor inverkan på barnens självförtroende när de själva upptäcker fördelarna med ett tematiskt arbetssätt där allt blir en meningsfull kunskap i ett sammanhang och inte bara något lösryckt och isolerat. I förlängningen leder detta till att barnen får lättare att ta till sig ny kunskap. Att arbetssättet är tematiskt kan innebära att eleverna först introduceras inom det nya arbetsområdet med exempelvis högläsning ur böcker, studiebesök, foto eller film. På så sätt bygger barnen upp ett ordförråd och de lär sig nya begrepp inom det aktuella området vilket gör att de utvidgar sin förståelse. Härifrån kan man sedan bygga vidare på olika sätt där barnen förslagsvis kan göra en saga och dramatiserar den, vilket även Lindö menar är ett bra arbetssätt.

Vi anser att när verksamheten både är kommunikativ och lustfylld så skapas en väl fungerande språkmiljö. Vi anser att för att uppnå dessa miljöer krävs det ofta tematiskt och

ämnest integrerat arbete. Att verksamheten är öppen för en dialog mellan barnen gör att det finns större förutsättningar för ett gott verksamhetsklimat där barnen lär av varandra. Detta är helt i linje med vad Vygotskij förespråkar, när han menar att det barnen kan göra tillsammans med andra idag, klarar de av att göra på egen hand imorgon.

Vi anser att samarbete, respekt, empati, lyssna på sina kamrater och själv våga uttrycka sig inte kan främjas på annat sätt än i ett socialt samspel där dramaövningar erbjuder ett riskfritt alternativ för barnen att få möjligheten att gå in i olika roller och även se saker ur andras perspektiv. Dessa övningar är mycket bra när man ska arbeta med olika former av värderingsövningar.

6.3 Slutord

Det är viktigt att vara medveten om vilka strategier och arbetssätt som stimulerar barns språkutveckling. Vi har i vår undersökning lärt oss mycket genom att tagit del av förskollärarnas arbetssätt och det har lett fram till några tankar vi så här i slutet av vårt arbetet vill lyfta fram. Vi inser precis som de förskollärare vi intervjuat vikten av att använda sig av olika arbetssätt för att stimulera barns språkutveckling. Det är otroligt viktigt att även arbeta med bild, drama och olika former av informationsteknik i största möjligaste mån för att vidga barnens erfarenheter.

För att barnens språkutveckling ska främjas på bästa sätt behöver alla aktiviteter vara väl genomtänkta och inte bara genomföras på rutin. Vi tänker framför allt på att de flesta aktiviteter behöver följas upp ordentligt för att ge så mycket som möjligt. Förskollärare har ett stort ansvar för att skapa miljöer och arbetssätt som är positiva för barns språkutveckling. Dessutom är det väldigt viktigt att alltid ta vara på barnens intressen och tankar i alla de spontana samtal man har varje dag eftersom det är vid samtal med vuxna som barnets språk utvecklas bäst.

Tack vare detta arbete har vi fått en större medvetenhet kring de faktorer som påverkar språkutvecklingen. Det är både intervjuerna men också fördjupningen kring aktuell litteratur som gett oss mer kunskaper. Vi känner oss nu inspirerade att arbeta utifrån det vi lärt oss och testa de teorier och tankar vi har kring barns språkutveckling.

7. REFERENSER

7.1 Litteratur

Ahlsén, E & Allwood, J (1995) *Språk i fokus*. Lund: Studentlitteratur.

Arnqvist, A. (1993) *Barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Bjar, L- & Liberg, C (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur

Dysthe, O (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, P (2002) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Hagtvet Eriksen, B (2004) *SPRÅKSTIMULERING. Del 1: Tal och skrift i förskoleåldern*. Bokförlaget Natur och kultur, Stockholm.

Hill, M. (1999) *Att följa och stimulera språkutveckling. Om nyttan av färdighetsskattningar och test i mångkulturell miljö*. IPD rapport nr: 1999:13. Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik och pedagogik.

Håkansson, G (1998) *Språkinläring hos barn*. Lund: Studentlitteratur.

Jederlund, U. (2002) *Musik och språk. Ett vidgat perspektiv på barns språkutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, E (2005) *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Skolverket.

Johansson, J – E (1994) *Svensk förskolepedagogik under 1900-talet*. Lund: Studentlitteratur.

Knutsdotter Olofsson, B (1987) *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS Förlag.

Kvale, S (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larson, L, Naucclér, K & Rudberg, L (1992) *Läsning och läsinläring*. Lund: Studentlitteratur.

Lindö, R (2002) *Det gränslösa språkrummet. Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*. Lund studentlitteratur.

Lindö, R (2005) *Den meningsfulla språkväven. Om textsamtalet och den gemensamma litteraturläsningens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.

Läraryrkesförbundet Förlag & Informationsförlaget (1996) *Pedagogisk uppslagsbok. Från A till Ö utan pekpinnar*. Stockholm: Läraryrkesförbundet Förlag & Informationsförlaget.

Lärarnas Riksförbund (2003) *Lärarboken. Läroplaner, skollagen, policydokument. Från lärarnas riksförbund*. Modintryck AB

Löfstedt, U (2004) *BARNES BILDSKAPANDE: teoretiska perspektiv och didaktiska konsekvenser*. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) AB och Jönköping University press.

Olson, K. Boreson, C (2004) *Medieresor: om medier för pedagoger*. Stockholm: Sveriges utbildnings radio (UR) i samarbete med myndigheten för skolutveckling och svenska filminstitutet.

Patel, R & Davidsson, B (1991) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I & Mårdsjö, A-C (1997) *Grundläggande färdigheter. Och färdighetens grundläggande*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S (1999) *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2000) *Kommentarer till grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Svensson, A-K (1998) *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. Lund: Studentlitteratur.

Stukát, S (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Thors Hugosson, C. (2003) *Värdera och utvärdera*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Trost, J. (1997) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Vygotskij, L. (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB.

Wellros, S. (1998) *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur.

7.2 Internet

PISA rapport.

<http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/38/52/33707212.pdf> (2003) Hämtad 2007-03-15

Nationalencyklopedin

www.ne.se Hämtad 2007-05-10 Sökord: svenska

http://ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=313345&i_sect_id=31334500&i_word=sp

BILAGA

Inledande intervjufrågor

Ålder?

Hur länge har du arbetat inom det här yrket?

Hur länge har du arbetat på den här arbetsplatsen?

Hur stor är barngruppen?

Hur många barn har ett annat modersmål än svenska?

Hur mycket personal arbetar tillsammans med barnen?

Hur ser er boställning ut?

Nyckelfrågor

Vad tänker du om språk och språkutveckling?

Vilken roll har du i barnens språkutveckling?

Har du något teoretiskt resonemang kopplat till det språkutvecklande arbetet?

Vilka metoder eller arbetssätt utgår du från?

I vilka situationer får barnen möjlighet att utveckla sitt språk?

Vad är viktigt när ni väljer barnlitteratur som behandlas i gruppen?

Hur arbetar ni med återkoppling av litteratur?

Använder ni er av tema?

Använder ni er av böcker från andra kulturer?

Får barnen möjlighet att återberätta och diskutera kring böckerna efteråt?

Hur dokumenterar ni barnens språkutveckling?